

Dr. Vári Vince¹¹²

Diverziók a nyomozás hatékonyságának szolgálatában

BEVEZETÉS

A társadalmi és gazdasági változásoknak köszönhető egyre növekvő bűnözéssel az államoknak már több évtizede szembe kell nézniük, amelyre jogalkotásaik – a legalitás elvén csorbát ejtve – többnyire a dekriminalizáció büntetőpolitikájával válaszoltak. A dekriminalizáció jelentős kodifikációs vezérlőelvé szegődve könnyű megoldással kecsegtetve szorította vissza a bűnözési rátát, noha a bűnözés fokozódó kihívásainak kezelésére más, a legalitás elvén kisebb sérelmét ejtő megoldás is létezik. Mégpedig a büntető igazságszolgáltatási rendszer differenciált, vagyis mérsékelt igénybevétele vagy az attól való elterelés. Az elterelés szempontjait egy modern jogállam, a kriminalizáció ultima ratio határvonalának szabatos és rugalmas formálása helyett, sokkal inkább érvényre juttatja. Formailag az elterelés a legalitás és az officialitás törvényi korlátaiban, az opportunitásban és az opportunitáshoz hasonló intézkedésekben, az eltérő sommás eljárások (külön, vagy alapeljárások) alaki szabályaiban, valamint feltételekhez kötöttségeiben jelenhetnek meg. Amíg a dekriminalizálás csupán deklarálja az egyes jogsértések meg nem valóságát a büntető törvény – gyors és sokszor hatásvizsgálat nélküli – módosításaival, addig a diverziós formák a törvényesség jegyében alkuszhatnak meg a bűnüldözés (jogalkalmazás) lehetőségeivel, belátva annak cselekvési határait és korlátait.

Az opportunitás alapú differenciálás nemzetközi jogi kívánalomra nőtt ki magát, ezt támasztja alá az Emberi jogok európai bíróságának az Euroegyezmény 6. Cikk 1. pontjával összefüggő joggyakorlata, ami az ésszerű időtartammal kapcsolatosan az alábbi főtételeket szögezi le:

- az egész büntetőeljárás ne húzódjon el indokolatlanul;
- az egyes eljárási időtartamok sem tarthatnak indokolatlanul sokáig;
- ne legyenek „holtidők” vagyis olyan időszakok, amikor a hatóság indokolatlanul nem végez eljárási cselekményt.

A bíróságokon egymásra tornyosulnak az ügyek, így azok képtelenek a törvényes határidőket tartani. Egy-egy bonyolultabb büntetőügy több évig is elhúzódhat a nyomozás megindításától az ügyet érdemben lezáró jogerős bírósági határozat meghozataláig.¹¹³ Magyarországon az utóbbi években éppen az eljárások elhúzódása jelenti a büntető igazságszolgáltatás legnagyobb kihívását, ami szoros összefüggésben van egyre csökkenő ázsíójával. Az átlagos nyomozási határidő kitolódásának okán, könnyen belátható az a tény, hogy a hatóságok akkor sem fejezik be a büntetőeljárást, amikor az igen könnyen elintézhető, vagy akkor sem kezdeményeznek gyorsított eljárást, ha az ügyekben meglennének a bíróság elé állítás feltételei. A nyomozó hatóság majd minden esetben 2–3 nyomozási cselekmény elvégzése ellenére sem zárja le az eljárást 2 hónapon belül, így a határidő leteltét szinte mindig

¹¹² A szerző rendőr őrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőeljárás-jogi Tanszékének oktatója.

¹¹³ Dr. Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra, 227. oldal (Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis V. Debrecen. 2005).

kivárja. Ennek az oka abban rejlik, hogy sokszor az egyéb irányú belső adminisztrációs terhelés köti le a nyomozó hatóság erejét és energiáit, ami az érdemi nyomozási tevékenységtől veszi el az időt. Ezen túlmenően, nem elhanyagolható szempont, hogy hierarchikus szervezet gyanánt, a működésirányítást végző felsőbb szerv eredményességi elvárásai élveznek számára prioritást, kihatva ezzel a munkaszervezet tevékenységének szervezésére és ezzel a bűnyüldöző munka gyorsaságára és minőségére.

1. A BÜNTETŐELJÁRÁS-JOGI DIVERZIÓK JOGINTÉZMÉNYI INDOKAI

A diverziók szükségessége mellett több érv is szól:

- egyes magatartások, valamint e magatartások tanúsítói nem érik el azt a társadalomra veszélyességi fokot, amely büntetőjogi hátrány, büntetőjogi következmény alkalmazását indokolná, és a büntettek elkövetőivel szemben elegendő egyéb – enyhébb, illetőleg nagyobb mértékben nevelő jellegű – jogkövetkezmények megállapítását lehetővé tevő felelősségre vonás;
- a felelősség megállapítása folyamatának rövidítése és egyszerűsítése;
- a büntetőeljárás mentesítése a csekély ügyektől, és egyszersmind a büntetőeljárás hatóságok munkájának egyszerűsítése és könnyítése.

A büntetőeljárás egyszerűsítésére és a hatékonyságra törekvés a 60–70-es évek magyar büntetőpolitikájának is jogfejlesztő motorjává vált. A jogalkalmazás jogpolitikai irányelveiről szóló 14/1973. sz. NET¹¹⁴ határozat 11. pontja kiemelten kezelte a büntetőjogi felelősségre vonás differenciálását. Ennek követelménye átfogta:

- az eljárási forma megválasztását,
- a büntetőjogi felelősség mértékének megállapítását, azaz az alkalmazott joghátrány kiszabását, és végül
- a kiszabott büntetés végrehajtása módjának a meghatározását.

A differenciálás követelményeit a következőkre építi:

- az elkövetett cselekmény jellege (bűncselekményi kategória),
- a bűnösség minősége,
- az elkövető személyének a társadalomra veszélyessége (visszaesői minőség, életmód, stb.).

Sajnálatos módon, a nyomozás differenciálásának lehetősége a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényt (régí Be.) felváltó, a büntetőeljárásról szóló, 2003. július 1-jén hatályba lépő 1998. évi XIX. törvénnyel (a továbbiakban: Be.) megszűnt.¹¹⁵ Az új törvénybe a nyomozás hatékonyságát javító és az eljárást egyszerűsítő diverziós jogintézmények nem épültek be, annak ellenére, hogy a büntetőeljárás hatékonyságának kulcsa a magyar büntetőeljárásból alapvetően hiányzó, rendőrségi diverziókban rejlik. A következőkben a diverziók szerepét és jelentőségét kívánom elemezni.

2. A DIVERZIÓ MEGHATÁROZÁSA ÉS SZEREPE

A diverzió a latin „*divertere*” szóból származik, amely elhajlást, letérést, eltérést jelent.¹¹⁶ A diverziót az igazságszolgáltatással összefüggésben először az Amerikai Egyesült Államokban használták az 1960-as években a fiatalok elkövetőkkel kapcsolatban. Az angolban a „*diversion*” elterelést jelent.¹¹⁷ Ebben a jelentésben hasz-

¹¹⁴ A (Magyar) Népköztársaság Elnöki Tanácsa: NET (a szerkesztő, dr. Kovács Gyula megjegyzése).

¹¹⁵ Az új Be. nem ismeri a vétségi eljárás jogintézményét.

¹¹⁶ <http://en.wiktionary.org/wiki/diversion> [Wikiszótár (letöltve: 2014. május 23.)].

¹¹⁷ http://szotar.sztaki.hu/search?fromlang=all&tolang=all&searchWord=diversion&langcode=hu&u=0&langprefix=&searchMode=WORD_PREFIX&viewMode=full&ignoreAccents=1 (letöltve: 2014. május 23.).

náljuk az igazságszolgáltatással kapcsolatban, de vajon mitől való elterelésről beszélhetünk? „Az elterelés a büntetőügy nem büntetőjogi elintézését jelenti. Másként megfogalmazva: a diverzió összefoglaló elnevezése a büntetőeljárás szokványos átlomásaitól történő eltérési módoknak.”¹¹⁸

Erdei¹¹⁹ gondolatán haladva, a diverzió lényege abban ragadható meg, hogy a lehető legtöbb esetben igyekszik kiküszöbölni a büntetőeljárás hibáit és hiányosságait. Amennyiben a tágabb értelemben vett diverzióról beszélünk, akkor minden olyan eszközt és módszert ide sorolhatunk, amely a büntetőeljáráson kívül, annak káros hatásait elkerülve alkalmazható. Fontos eszköz ez annak érdekében, hogy el lehessen kerülni a túlzott kriminalizálást, ugyanis abból adódik az igazságszolgáltatás káros leterheltsége, hogy a szigorú legalitás miatt minden kis tárgyi súlyú és társadalmi veszélyességgel bíró cselekmény miatt ugyanúgy kötelező az eljárás lefolytatása. Burgstaller értelmezésében, szintén a diverzió ezen oldalára helyezi a hangsúlyt, vagyis a kevésbé veszélyes elkövetők kisebb súlyú bűncselekményeinek kiemelése a formális eljárásból, és büntetőjogon kívüli informális úton való elintézése.¹²⁰

Mindez szoros kapcsolatban áll azokkal a büntetőeljáráson belül alkalmazható, alternatív szankciókkal, amelyeknek célja a szabadságvesztés kiváltása, megint csak annak érdekében, hogy elkerülhetők legyenek a már korábban megfogalmazott káros következményei ennek a büntetésnek. Ezt nevezhetjük a diverzió kriminológiai céljának is.¹²¹ Szűkebb értelemben vett diverzió alatt azokat a megoldásokat értjük, amelyek még a büntetőeljárás bemeneti szakaszában alkalmazhatók. Ide tartozik például a mediáció, a helyreállítás/jóvátétel, és az ügyészi vádemelés elhalasztása.¹²² Ahogy az osztrák diverzióhoz kapcsolódó kommentár is fogalmaz, a diverzió szembeállítható a dekriminalizációval, hiszen itt nem szükséges büntetőjogi módosítás, mivel csak az adott tényállítással szembeni állami reagálás módja változik, és nem teszi meg nem történné az adott cselekményt. Elsősorban büntetőeljárás reformról van szó, és nem kell büntető törvénykönyvet módosítani.¹²³

A diverzió, mint általános elterelés, többféle formában létezik, tehát több lehetőség adott arra, hogy az eljárást ne a „klasszikus” úton folytassák le.

2.1. A diverzió fajtái¹²⁴

A diverziókat a következők szerint csoportosíthatjuk:

- egyszerű diverzió,
- interveniáló diverzió,
- rejtett diverzió és
- természetes diverzió.

¹¹⁸ Barabás Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában, 60. oldal (KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004).

¹¹⁹ Prof. Dr. Erdei Árpád, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatója (a szerkesztő megjegyzése).

¹²⁰ Burgstaller: Perspektiven der Diversion in Österreich aus der Sicht der Justiz. in: Perspektiven der Diversion in Österreich, 15. oldal [(Interdisziplinäre Tagung vom 27 bis 29 April in Innsbruck). Bundesministerium in Justiz. 1995].

¹²¹ Hirano: „*Diversion und Schlichtung*”. ZStW 93 (1981). In: Fakó, E. (2003) Diverzió a német, az osztrák és a magyar büntetőeljárásban. PhD. értekezés, 10. oldal (Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar – Deák Ferenc Doktori Iskola).

¹²² Kerezsi Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája, 211. oldal (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2006)

¹²³ Manzschler Kurzkommentar StPO, 8. Aufl., 2000., Wien, 90a § (1), Rn 2.

¹²⁴ Hirano (1981), 1087–1089. oldal.

2.1.1. Egyszerű diverzió

Ez abban az esetben, olyan jogrendszerben alkalmazható, ahol érvényesülhet az opportunitás elve, és az ügyészségnek, esetleg a nyomozó hatóságnak is van diszkrecionális jogköre arra vonatkozóan, hogy bizonyos cselekmények esetén egyáltalán kíván-e eljárást folytatni. Tehát az egyszerű diverzió a büntetőeljárásról való következmények nélküli lemondást jelenti, vagy a nyomozási szakban, de mindenképpen az ítélet meghozatala előtt. Itt tulajdonképpen olyan, társadalomra csekély veszélyességű cselekményekről van szó, amelyek esetében nem indokolt a büntetőjogi szankció alkalmazása.¹²⁵

2.1.2. Interveniáló diverzió

Ebben az esetben is a büntetőeljárásról való elterelésről van szó, de ez feltételhez kötött. Mégpedig az elkövető személyére szabott feltételhez, általában valamilyen kötelezettséget kell teljesítenie, legtöbbször az áldozat felé. Mindenképpen szükséges az elkövető és az áldozat beleegyezése, feltétel továbbá az is, hogy sikeres legyen a program, és az elkövető tényleg teljesítse, amit neki kell, mert csak ebben az esetben kerülhető el a büntetőeljárás.

2.1.3 Rejtett diverzió¹²⁶

Azokban a jogrendszerekben, amelyekben a legalitás elve érvényesül, a rendőrség nem gyakorolhatja a diverziót, ha bűncselekmény jut a tudomására bármilyen forrásból, hanem értelemszerűen, hivatalból el kell indítania az eljárást. Ugyanakkor a rejtett diverzió egy olyan mozgásteret hoz létre, amit a rendőrség akkor használhat ki, amikor eredménytelennek tűnő, bagatell cselekményeknél lebeszéljük a panaszoszt, nem veszik fel a feljelentést, nem intézkednek bejelentések esetén. Ez is azt eredményezi, hogy a kisebb súlyú cselekményekből nem lesz ügy és eljárás.

2.1.4 Természetes diverzió

Ennek a diverzió fajtának a jellemzőinél a közösségi büntetések említhetők meg elsősorban. Az angolszász jogrendszerhez tartozó országokban, ahol a helyi szintű közösségek is részt vehetnek a bűnyüldözésben, ott a közösség is meghatározhat informális szankciókat. Amennyiben ezek kudarcot vallanak, akkor lép a helyére a büntetőeljárás.

A fent felsorolt diverziók úgy is csoportosíthatók, hogy az eljárás mely szakaszában, ki alkalmazhatja. A természetes diverzió már akkor működésbe lép, ha egy cselekmény a rendőrség tudomására jut. A rejtett diverzió a hatósági tudomásra jutással indul el, vagyis, amikor a nyomozó hatóság tudomást szerez a cselekményről. Lehet alkalmazni a diverziót akkor is, ha már van ügy, de az ügyész még nem emelt vádat, továbbá a bírónak is joga van diverziós eszközöket alkalmazni az eljárás bírói szakaszában. Kulcskérdés, hogy milyen jogrendszerről beszélünk, mert az angolszász jogrendszerben a rendőrségnek is és az ügyészségnek is széles diszkrecionális jogköre lehet, míg a kontinentális jogrendszerben csak ügyészi és bírói diverzió lehetséges.

A kontinentális jogrendszerben a legalitás elvének „gyengülése” eredményezte azt, hogy kezdetben alkalmazható volt fiataloknál a felfüggesztett szabadságvesztés és a próbára bocsátás, majd az idő előrehaladtával és a diverzió térhódítá-

¹²⁵ Az igazságszolgáltatás terheit főleg azok az esetek csökkentik, amelyek nem kerülnek tárgyalási szakaszban a bíróság elé. Erre kielégítő eszköz az egyszerű diverzió, amelyet célirányosan erre hoztak létre egyes jogrendszerek.

¹²⁶ Blau: Diversion und Strafrecht. Jura.1987.S.29.

sával, az ügyész szerepe ezzel párhuzamosan erősödött. Az európai országok ügyészségeit tekintve, három alapmodelltel különböztethetünk meg.¹²⁷

1. Az ügyészség tisztán funkcionális szervezet a szorosan értelmezett legalitás elve miatt, az a feladata csupán, hogy előkészítse az ügyeket a bíróság számára. Nincs felhatalmazása arra, hogy eljárást szüntessen meg, minden ügyet bíróság elé kell vinni.

2. Az ügyészség dönthet az eljárás megszüntetéséről. Eldöntheti, hogy vádat emel-e, de szankciót nem szabhat ki, csak a bíróság.

3. Az ügyészség megszüntetheti az eljárást, és ezen kívül szankciót is alkalmazhat a gyanúsítottal szemben, például pénzbírságot.

Az USA-ban a rendőrség és az ügyészség szinte korlátlan diszkrecionális lehetőséggel rendelkezik abban a tekintetben, hogy lefolytassák-e az eljárást vagy sem, azaz a diverziós lehetőségek elrendelésénél csak a célszerűségi szempontokra kell figyelemmel lenniük. Az ügyek nagy száma miatt, a rendőrség ügyészi beavatkozás nélkül folytatja le a nyomozást.¹²⁸

A diverzió igazán az eljárás kezdetén tölti be hatékonysági küldetését, éppen ezért lényeges, hogy a jogrendszerek lehetővé tegyék, miszerint az ügyészség és esetleg a nyomozó hatóság élhessen ezekkel az eszközökkel. Csak így használhatók ki a diverzió valódi előnyei, lényegében azok, amelyek miatt szükség volt rájuk.

3. AZ ÜGYÉSZI ÉS A NYOMOZÓ HATÓSÁGI HIERARCHIA HATÉKONYSÁGI VISSZÁSSÁGA

A büntetőeljárás hatékonyságának diverziókkal szorosan összefüggő és kikerülhetetlen dimenziója a két büntető igazságszolgáltatási alrendszer intézményes hierarchiája. Ennek egyenes és logikus következménye, hogy a tevékenységi formáikban egymástól függő elemek egymásnak való alárendelése – bizalom és kölcsönösségi alapú mozgástér biztosításának hiányában – óhatatlanul is a teljes rendszer hatékonyságának csorbulását idézi elő. „*A működésirányítás és a tevékenységirányítás kölcsönhatásban van egymással. Az utóbbi az előző függvénye. A működésirányítás biztosítja a szervezet számára a költségvetési fedezetet, az hozza létre a szervezetet, annak struktúráját, oda vannak telepítve a személyzeti döntések, hatása van a dolgozók képzettségére. A színvonalas, törvényes tevékenység és annak irányítása elvileg feltételezi a működés tökéletes irányítását. Ellenkező esetben a jogalkalmazás területén működési zavarok léphetnek fel, a tevékenységirányítás hatékonysága kisebb lesz. A tevékenységirányítás kiszolgáltatott a működésirányításnak, ugyanakkor a törvény a nyomozások irányításáért a felelősséget a tevékenységet irányító ügyészre telepíti.*”¹²⁹ A következményeket szemléltető negatív mutatók – többek között – a látens bűncselekmények számának növekedésében, az eljárások lassulásában és elhúzódásában, illetve a büntetőpolitikai cselekvésben, elsősorban a lakosság nagy részét irritáló jogsértő kategóriák ultima ratio alóli kivételében, vagyis a dekriminalizációban mutatkoznak meg. Egyes kategóriák kiiktatása mellett, a kriminálpolitika a súlyos vagy a társadalmi és médiaérdeklődésre számot tartó bűncselekményi kategóriák elrettentő büntetésére helyezi a hangsúlyt. Ugyancsak a ha-

¹²⁷ Kerecsi (2006), 210. oldal.

¹²⁸ Az Amerikai Egyesült Államokban az ügyésznek nincs törvényen alapuló jogköre a rendőrség felett és arra, hogy utasítást adjon a nyomozásra nézve. A két szerv közötti kapcsolat nagyfokú rugalmasságot mutat és az adott feladathoz igazodik. in: John McEnany–Bócz Endre: Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségre vonás az Egyesült Államokban I. rész (Az amerikai büntetőeljárás) Rendészeti Szemle, 1992/11. szám, 45. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 1992).

¹²⁹ Nyíri Sándor: Az ügyészség és a nyomozóhatóság kapcsolata. Belügyi Szemle 2003/7–8. szám, 64. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2003).

tékonyágvesztés jelentős következménye a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe vetett társadalmi hit devalválódása.

Elméletet igazolandó, hogy a legalitás és officialitás elvén nyugvó büntetőeljárás rendszerű országokban, a 100 ezer lakosra jutó bűncselekmények száma lényegesen alacsonyabb, mint az opportunitást, diverziókat és az ügyész–nyomozó hatóság kapcsolatában a bizalmi és kevésbé a függőségi, irányítási alapú jogköröket preferáló országokban. Ezekben az országokban a látencia kisebb, tehát a lakosság bizalma nagyobb a hatóságban. Az alrendszerek egymás tekintetében rugalmasabb mozgástérrel bírnak, és lényeges elemként a diverziós megoldások jogintézményi és alkalmazási arányában is jobban jelen vannak. Sőt, még a legalitás talaján álló országok esetében is egyre megengedettebb az arányosság elve alapján történő rendőrségi diverziós indikálás, illetve a formális mozgástér elismerése a szelekcióra. A nyomozóelví, hierarchikus irányítás mellett folyó büntetőeljárás másik hátulütője – az inkvizitórius rendszer többszintűsége miatt – az „ellenőrzés” igényéből fakadó ismétlési kényszer, amely a szintek egymásra épülése és nem egymás mellettiségének elismerése hiányában, a korábbi tevékenység újbóli lefolytatásával, az eljárás egészének lassulását, retrospektív elve miatt a megismerési lehetőség torzulási esélyeit növeli, ezzel együtt a bizonyítás hatásosságának csorbulását eredményezi.

A többszintű eljárás miatti ismétlések hatására bekövetkező információtorzulás okozta hatékonyságvesztést, a vegyes rendszerben az eljárási garanciák betartására fokozottan ügyelő nyomozóelví inkvizitórius¹³⁰ modell írásbelisége kívánja csökkenti, amit azonban gyakorlati szinten lényegében kiolt a modern büntetőeljárások elengedhetetlen jogállami akkuzatórius¹³¹ elemeinek formalizált bírósági túlsúlya. Ebből fakadóan, a vegyes rendszerre jellemző, kizárólag a tárgyalási szakaszban domináló szóbeliség és közvetlenség elvének szigorú betartatása nyilvánvalóan a bizonyítás és az eredményesség jelentős csorbulását okozná, amennyiben nem engednék teret a nyomozási szakasz bizonyítási eredményeit a tárgyaláson tételesen citáltató, eljárásjogi formáknak.¹³²

A vegyes rendszeren így legjellemzőbben, a nyomozási szakasz eredményeinek tárgyalási ismétlése miatti hatékonyság csorbulás kérhető számon, ami logikusan a bizonyítási garanciák szerepének a nyomozási szakaszban való erősödéséhez – amitől egyben tényállási megalapozottságot is remélve – és a belső bürokratikus szerveződés markánsabbá válásához vezet. Másrészt a nyomozó hatóság ügyész-ségi függéséből eredő másik „hátrányát” is elszenvedti az „eredményesség maximalizálás” jelenséggel, amit a nyomozó hatóság a redundáns nyomozási és bizonyítási cselekmények végrehajtási kényszereként értékel. A helyzet okozta anomáliát csak fokozza a kriminalisztikában jártasabb, illetve a bizonyítás „életszerűsége” tekintetében gyakorlottabb nyomozó hatóság decens ellenállása az ügyészség időnként formálisnak tűnő és empiriától elrugaszkodott elvárásaival szemben.

Érdemes a kérdést rendszerszemléletben megközelíteni, és belátni azt a kézzelfogható tény, hogy az olyan nyílt rendszerek,¹³³ mint az igazságszolgáltatás esetében, az alrendszerek (interdependencia) között kölcsönös függőségi viszony áll fenn, miközben részlegesen, de függetlenek egymástól, azaz viszonylagos autonómiát élveznek funkciójuk tekintetében. Tevékenységük ellátása során, független-

¹³⁰ Az eljárás írásbeli és titkos. Kötött bizonyítási rendszere van, eredménye az akta, szűk korlátok között érvényesül a védelem, jellemzője a többszintű eljárás és a jogorvoslati rendszer, stb.

¹³¹ Szóbeliség, nyilvánosság és közvetlenség elve érvényesül. Szabad bizonyítási rendszer és a funkciómegosztás elve dominál, ami a karakteres védői jogokkal összefüggésben realizálódik.

¹³² A büntetőeljárásról szóló XIX. törvényt (Be.) módosító 2010. évi CLXXXIII. törvény rendelkezései, többek között a 291. §, 296. §, 299. § és 301. §.

¹³³ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai, 28–29. oldal (Osiris Kiadó, Budapest, 2002).

ségük megőrzésére törekednek, ami összeütközésbe kerülhet a rendszer egészének törekvésével, átfogó céljával. Ez a megállapítás igaz az egyes elemek egymáshoz való viszonyára is, mint Connidis utal rá, az alrendszerek közötti konfliktusok származhatnak abból is, hogy az egyes alrendszerek megkísérik fenntartani a funkcionális-autonómia különböző fokát. *„Igen nagy a valószínűsége annak, hogy miközben az adott szervezet saját funkcionális autonómiáját megkísérlti maximalizálni arra törekszik, hogy más alrendszerét minimalizálja, ami közöttük feszültséget, konfliktust keletkeztethet.”*¹³⁴

4. DIVERZIÓS FORMÁK EURÓPÁBAN¹³⁵

Kétség nélkül konstatálhatjuk, hogy az Európai Unió majdnem minden tagállama rendelkezik egy vagy több egyszerűsítést, gyorsítást, illetve elterelést szolgáló büntetőeljárásai lehetőséggel. A külföldi rendőrségi diverziók, a magyar büntetőeljárásal ellentétben, az eljárás kezdeti „input” szakaszában bírnak jelentőséggel, és – a rejtett diverziókat kiküszöbölendő – éppen a nyomozó hatóság számára biztosítanak mozgásteret a felesleges munkaterheket elkerülni, amiből kinyert kapacitással az érdemi munkára fókuszálva a valós teljesítményt tudják növelni. Ezek szinte egyöntetűen a viszonylag kisebb súlyú (a leggyakrabban maximum 3, vagy 5 év szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett) ügyekben alkalmazhatók. Egyes országokban igen kedveltek ezek, pl. Spanyolországban az esetek 90%-a ún. rövidített eljárásban történik, Észtországban pedig hasonlóan magas az egyszerűsített eljárások gyakorisága. Az orosz Btk. tágabb teret nyit a gyors lezáráshoz, lehetővé téve a súlyosabb (maximum 10 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett) ügyekben történő alkalmazást (az egyes országokról lásd lentebb). Az egyszerűsítési lehetőségek alkalmazása során, mindenhol jelentős szerephez jut az ügyész, bár vannak olyan országok, ahol az elterelés, mint egyszerűsítési forma, már a rendőrségi szakban is alkalmazható, míg máshol akár az elsőfokú bírósági ítéletig lehetséges a diverzió. Az alkalmazás feltételei között rendszerint megtalálható az elkövető személy bűnösségének bizonyítottsága (pl. tettenérés), az érintett felek beleegyezése, az ügy egyszerű megítélése.

A gyorsított eljárások közül **Bulgária** alkalmazza mind a sommás eljárást, mind az ún. azonnali eljárást, valamint a rövidített eljárást az elsőfokú tárgyalás előtt. Ezek feltétele azonban a bizonyítottság (pl. tettenérés, vagy beismerés, szemtanú) és a felek egyetértése. A nyomozó hatóság, a sommás eljárás esetén, a feltételek fennállásának megállapítását követő 7 napon belül befejezi a nyomozást. Az iratismertetésre a sértettet nem idézik be. Az azonnali eljárásban a nyomozó hatóság a feltételek fennállásának megállapítását követő 3 napon belül befejezi a nyomozást. Az iratismertetésre a sértettet nem idézik be.

Csehországban a sommás előzetes meghallgatás azon bűncselekmények esetében alkalmazható, amelyekben a kerületi bíróság jogosult eljárni, és amelyekre a törvény legfeljebb 5 év szabadságvesztési büntetés kiszabását rendeli. Az eljárás egyszerűsített eljárás, egyesbíró előtt. (Egyesbíró jár el azon bűncselekmények ese-

¹³⁴ Connidis, Ingrid Arnet: Rethinking of Criminal Justice Research. A system perspective, 32. oldal (Holt, Rinehart and Winston of Canada Limited, 1982).

¹³⁵ Kutatási jelentés (kézirat): Az eljárást gyorsító, hatékonyságot növelő megoldások az európai vádhatóságok munkaszervezésében. (Kutatás száma: III.B.1.28.) Készítette: dr. Mészáros Ádám PhD – kutatásvezető, dr. Szabó Judit, dr. Tilki Katalin, dr. Barabás A. Tünde PhD. 2012. A mű első része az Ügyészek Lapja (főszerkesztő: Kiss Anna) 2013/3–4. számában (25–46. oldal), a második része a lap 2014/1. számában (5–19. oldal) jelent meg (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2013/14).

tében, amelyekre a törvény legfeljebb 5 év tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabását rendeli.)

Észtországban, az általános eljárás mellett, a jogi szabályozás lehetővé teszi a büntetőügyek négy egyszerűsített eljárásban történő elbírálását. Az egyszerűsített eljárások alkalmazása nagyon népszerű, a kevésbé súlyos büntetőügyek 90%-a ilyen eljárásban zajlik. Az egyszerűsített eljárások nem alkalmazhatók a nagyon súlyos bűncselekmények (pl. emberölés) esetén. A diverziós eszközök általában bármely, legfeljebb 5 év szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetében alkalmazhatók. Ebben a kérdésben az ügyész dönt, azonban a mediáció alkalmazásához a sértett előzetes hozzájárulása szükséges.

Finnországban jelenleg nincs külön gyorsított eljárás, amely bármely bűncselekmény esetében alkalmazható lenne. Az egyszerűsített eljárások azonban egyben gyorsított tárgyalást is jelentenek azon bűncselekmények vonatkozásában, amelyekre azokat alkalmazni lehet.

Ilyen egyszerűsített eljárás a sommás eljárás (finn elnevezése rangaistusmääräysmenettel, bíróságon kívüli – outside the court), amely során pénzbüntetés és 1000 € összeghatárig elkobzás szabható ki az olyan bűncselekmények esetében, amelyekre a törvény az enyhítő körülmények figyelmen kívül hagyásával is csak pénzbüntetés vagy legfeljebb 6 hónap tartamú szabadságvesztés büntetés kiszabását rendeli. A sommás büntetőeljárást jellemzően a kis súlyú közlekedési bűncselekmények (gyorshajtás) és kis súlyú lopások esetében alkalmazzák. Az egyszerűsített bírósági eljárás (írásbeli eljárás) során, a bíróság tárgyalás nélkül (írásban) is határozhat, meghatározott feltételek teljesülése esetén. Ebben az eljárásban legfeljebb 9 hónapig terjedő (feltételes vagy végrehajtandó) szabadságvesztés büntetés szabható ki. Az írásbeli eljárás feltétele, hogy a vád tárgyát képező bűncselekmények, amelyeket a vádiratban meghatározott körülmények között követtek el, pénzbüntetéssel vagy legfeljebb 2 évig tartó szabadságvesztéssel büntetendők; a vádlott beismerése; egyértelmű lemondása a szóbeli tárgyalás jogáról; és hozzájárulása ahhoz, hogy ügyét a kerületi/területi bíróság írásbeli eljárásban bírálja el. További feltétel, hogy a bűncselekmény elkövetése idején a vádlott már betöltse a 18. életévét, valamint, hogy a sértett a nyomozás során vagy az eljárás későbbi szakaszában írásban nyilatkozzon arról, nem kíván szóbeli tárgyalást, és az eset összes körülményeit figyelembe véve, az ügy elbírálásához nincs szükség tárgyalás tartására.

Görögországban nincs sommás vagy egyszerűsített eljárás. Ugyanakkor, a feljelentés kézhezvételét követően, a kisebb súlyú bűncselekmények esetében (tehát az életfogytig tartó vagy 5–20 év tartamú szabadságvesztéssel büntetendő cselekményeknél nem), az ügyész előzetes vizsgálat vagy előzetes nyomozás lefolytatása nélkül is megindíthatja a büntetőeljárást oly módon, hogy egyenesen a bíróság elé idézi a vádlottat. A súlyos bűncselekmények körében nyomozás elrendelésével indul a büntetőeljárás, az előzetes vizsgálat/nyomozás vagy előzetes eljárási cselekmények következtetése alapján.

Lengyelországban meghatározott bűncselekmények vonatkozásában lehet az eljárást egyszerűsíteni, illetve gyorsítani. A (lengyel) Be. 54. szakaszában foglaltak szerint „A lengyel büntetőjogi rendszerben bizonyos bűncselekmények – beleértve a kis súlyú bűncselekményeket – esetén lehetőség van gyorsított eljárás alkalmazására.”

Lettországban hasonlóképpen van lehetőség meghatározott bűncselekmények vonatkozásában gyorsított eljárás alkalmazására a büntetőeljárás tv. 379. §, 385. §, 415. §, 420. §, 424. §, 428. § és 433. §-ában foglalt feltételek mellett: ha a bűncselekmény elkövetőjének személye biztos, mert tetten érték a bűnelkövetés során vagy közvetlenül azt követően; az illető szabálysértést, illetve kevésbé súlyos bűn-

cselekményt követett el. Az eljárást vezető személy a sommás eljárások szerinti nyomozást folytathat, ha a bűncselekmény elkövetőjének személye biztos; és a büntetőeljárás várhatóan 10 napon belül befejeződik. Az ügyész a saját, a vádlott vagy a védő kezdeményezésére, a bűnösséggel és a büntetéssel kapcsolatos megállapodást köthet, ha rendelkezésre állnak a bizonyítékok, a vádlott egyetért a bűncselekménye súlyának és minősítésének megállapításával, a cselekmény által okozott kár felmérésével, valamint a megállapodásra irányuló eljárással (quasi mediáció).

Litvániában bármilyen önálló vagy alternatív büntetéssel szankcionálható bűncselekmény esetében (kivéve a kizárólag határozott idejű vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményeket), büntetőparanccsal is befejezhető az eljárás és kiszabható a büntetés. A büntetőparancs kibocsátásával záruló eljárás csak akkor alkalmazható, ha az elkövető megtérítette, illetve jóvátette a bűncselekmény által okozott kárt, amennyiben kár keletkezett, vagy ha vállalja e kár megtérítését, jóvátételét. Ezen kívül, ha egy bűncselekmény elkövetésének körülményei egyértelműek, és az adott bűncselekmény vonatkozásában a kerületi bíróság jár el, az ügyész a bűncselekmény elkövetésének napján vagy az azt követő 10 napon belül az ügyben hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnál indítványozhatja az ügy gyorsított tárgyalását.

Oroszországban, az orosz büntető eljárásjog szerint, a vádlottnak az ügyész vagy a magánvádló és a sértett hozzájárulása esetén joga van kijelenteni, hogy elismeri az ellene felhozott vádat, és beadványban kérheti, hogy a büntetőeljárás lefolytatása nélkül hozzanak ítéletet az ügyében, de csak olyan bűncselekmény esetén, amelyet az Oroszországi Föderáció Büntető Törvénykönyve legfeljebb 10 év szabadságvesztéssel rendel büntetni.

Ebben az esetben a bíróság a rendes bírósági eljárás lefolytatása nélkül hozhat ítéletet, amennyiben meggyőződött arról, hogy:

- 1) a vádlott tisztában van az általa benyújtott beadvány jellegével és következményeivel;
- 2) a beadványt önként, a védővel történt konzultációt követően adta be.

A bírósági eljárás nélküli ítélethozatalt indítványozó beadvánnyal kapcsolatban a vádlottnak az ellene felhozott vádak elismerésére irányuló nyilatkozattétele a védője jelenlétében történik. Abban az esetben, ha a védőt maga a vádlott, annak jogi képviselője vagy ezek meghatalmazottja nem hívja meg/nem értesíti, a védő részvételét az ügyben a bíróság biztosítja.

A vádlott benyújthatja a beadványt:

- 1) amint megismeri a büntetőügy anyagait – ez az iratismertetési jegyzőkönyvbe kerül bejegyzésre;
- 2) az előzetes meghallgatás során, ha ez a Be. 229. cikke értelmében kötelező.

Bár **Portugáliában** nincsen gyorsított eljárás, de jól működik a sommás vagy egyszerűsített eljárás (Be. 381–391. §) és a rövidített eljárás (Be. 391/A–391/G. §). Van diverziós, illetve konszenzusos eszközük is – ilyen az „extra sommás” eljárás (portugálul processo sumarissimo: Be. 392–398. §), az eljárás ideiglenes felfüggesztése (Be. 281–282. §), az ügy elutasítása a büntetés alóli mentesítés miatt (Be. 280. §) és büntetőügyi mediáció (21/2007 tv.). Sommás vagy egyszerűsített eljárás alkalmazható tettenérés esetén, a legfeljebb 5 év szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén, illetve akkor, ha ennél hosszabb tartamú büntetés is alkalmazható lenne, de az ügyész szerint, az adott ügyben, nincs szükség a súlyosabb büntetés kiszabására. Rövidített eljárás akkor alkalmazható, ha egyszerű és világos bizonyíték áll rendelkezésre olyan bűncselekmények esetében, amelyekre a törvény pénzbüntetés vagy legfeljebb 5 év szabadságvesztés kiszabását rendeli, il-

letve hosszabb tartamú kiszabható büntetés esetén akkor, ha az ügyész nem látja szükségesnek a súlyosabb büntetés kiszabását.

Romániában, a Be. 320. cikke szerint (beiktatta a bírósági eljárás gyorsításáról szóló 2010/202 tv.), a vádlott a bírósági szak megindulása előtt beismerheti a nyomozási szakban megállapítottak elkövetését, és kérheti, hogy az ítéletet a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján hozzák meg. A vádlott ilyenkor a szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények vonatkozásában az előírt törvényi maximum harmadával csökkentett mértékű büntetést, a pénzbüntetéssel sújtható bűncselekmények esetében pedig a törvényi maximum negyedével csökkentett büntetést kaphat (ez a rendelkezés nem alkalmazható az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények tekintetében).

Spanyolországban létezik egy ún. „rövidített” eljárás, de mivel a legtöbb ügyben ezt alkalmazzák, ez inkább főszabály, mintsem kivétel. Léteznek továbbá ún. „gyors tárgyalások” az olyan bűncselekmények esetére, ahol a kiszabható szabadságvesztés 5 évnél rövidebb tartamú, nagyon kevés nyomozást igényel, vagy egyáltalán nem igényel nyomozást, és az elkövetőt bíróság elé állítják (pl. tetten éréskor).

A feltételeket a büntetőeljárás tv. 795–801. §-ai tartalmazzák. Nyomozás hiányában a nyomozási bíró ítéletet hozhat, amennyiben a vádlott hozzájárul. Ilyenkor az ügyész a büntetés 33%-kal történő csökkentését indítványozhatja.

Svájcban is működik az ún. gyorsított eljárás (CPC 358. cikk), eszerint a terhelt a vádemelés előtt bármikor kérheti az ügyészről a gyorsított eljárás lefolytatását, feltéve hogy a gyanúsított elismeri az ügy jogi minősítéséhez elengedhetetlen tényeket és – még ha csak elvben is – elismeri a polgári igényeket. A gyorsított eljárás nem lehetséges azokban az ügyekben, amelyekben az ügyész 5 évet meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabását indítványozza.

Svédországban néhány kisebb közlekedési bűncselekmény esetében alkalmazható az eljárás gyorsítása, ha az elkövető beismeri a cselekményt, és a rendőrség bírságot vethet ki rá. Amennyiben a gyanúsított tagadja a bűncselekmény elkövetését, az ügy az ügyészhez, majd a bíróságra kerül.

Néhány ügyben az ügyész is kiszabhat pénzbüntetést, pl. bolti lopás és ittas vezetés elkövetésekor, de csak ha a gyanúsított beismerte a bűncselekmény elkövetését, és a döntés előtt felkínálták neki a tárgyalás előtti nyomozás lehetőségét. Esetenként, ha a gyanúsított beismerő vallomást tett, és beidéztek, a tárgyalás a távollétében is megtartható.

Szlovákiában a Be. 204. §-a szabályozza az ún. sommás (gyorsított) eljárást, amelyet a tetten ért vagy a szökés után elfogott személyek ellen, rendőr vagy ügyész folytathat le. Ezt a szabályt a kevéssé súlyos bűncselekmények gyors és informális tisztázása iránti igény indokolja.

Szlovéniában a gyorsított eljárás lefolytatása tekintetében a bűncselekmény büntetési tétele az irányadó. Ez az eljárási mód akkor alkalmazható, ha a törvényben előírt büntetés nem haladja meg a 3 év tartamú szabadságvesztést; az ügyész által indítványozott büntetés pénzbüntetés, próbára bocsátás, vagy legfeljebb 6 hónap tartamú szabadságvesztés; és elegendő bizonyíték szól amellett, hogy a gyanúsított elkövette a kérdéses bűncselekményt.

Ukrajnában egyszerűsített eljárás a vádlott távollétében, bírósági határozat nélkül tartható: ha a vádlott teljes körű beismerő vallomást tett; nem vitatja a tárgyalás előtti nyomozás által feltárt körülményeket; beleegyezik, hogy a vádiratban foglaltakról a távollétében döntsenek; a sértett nem ellenzi ezt az eljárást.

5. DIVERZÍÓ ÉS AZ ALRENDSZERI HIERARCHIA A JOGRENDSZERI MINTÁKAT NYÚJTÓ EURÓPAI UNIÓS ORSZÁGOK BÜNTETŐELJÁRÁSAIBAN

A fejezetcímben jelzett országok kiválasztásánál arra törekedtem, hogy elsősorban olyan példákat mutassak be, amelyek hazánk jogrendszerének fejlődésére nagy hatást gyakoroltak. Így fontosnak tartottam a mintaként szolgáló kontinentális jogrendszerű és legalitásalapú Németországot és Ausztriát idesorolni, továbbá a nagy hagyománnyal és fejlett büntetőeljárás-jogi szabályozással rendelkező Franciaországot, illetve a nem túl régen kontinentálisból akkuzatórius elvű eljárásjogi törvényt hatályba léptető Olaszországot is megemlíteni. Ellenpólusként elengedhetetlennek véltem az opportunitás alapú, decentralizált, akkuzatórius jogrendszerrel rendelkező Egyesült Királyság megemlítését is. Az elemzés nézőpontjai az ügyészség és a nyomozó hatóság kapcsolata a büntetőeljárás menetében, illetve elsősorban az „*eljárás kezdeti*” diverziók helyzete.

5.1. Németország¹³⁶

5.1.1. Ügyészség–nyomozó hatóság kapcsolata

Németországban a rendőrség – Magyarországhoz hasonlóan – a Belügyminisztériumnak van alárendelve. Ez a besorolás az ügyészségi hatalmat korlátozza. Azért, hogy az ügyészség üttöerejét a bűnözés elleni harcban ne nagyon gyengítsék, az ügyészség a rendőrség irányába utasítási jogosultságot kapott (StPO 161. § I.).¹³⁷ Ez az utasítási jogosultság valamennyi rendőrségi hivatalnokkal szemben fennáll, azzal a lényegi megkülönböztetéssel, hogy egyes rendőrségi hivatalnokok, nyomozó személyek (Ermittlungspersonen)¹³⁸ közvetlen ügyészségi irányítás alatt állnak. Ezeknek, az StPO szerint, egy sor különleges jogosítványuk van, többek között az, hogy az ügyészség valamennyi rendelkezését végre kell hajtaniuk (GVG 152. §).¹³⁹ A többi rendőrségi hivatalnok ugyancsak köteles az ügyészség megkeresését teljesíteni (StPO 161. § I. 2.), de nem áll az ügyészség működésirányítása alatt. A „*megkeresés*” fogalma törvényből adódik, mivel az ilyen hivatalnokok vonatkozásában közvetlen fölé- és alárendeltségi viszony nem áll fenn.¹⁴⁰ Az ügyészség lényegében nem fogantató szerv, ezért „*kéz nélküli fejnek*” is nevezik.¹⁴¹

Az azonos kontinentális modell ellenére, óriási a különbség a magyar és a német struktúra között, mivel a német rendszer érett módon belátta a hatékonysághoz szükséges irányítási alapvetéseket, ezért a nyomozóhatóság közvetlen vizsgálati tevékenysége a tevékenység- és működésirányításban nem válik szét. Az eltérő eredményességi prioritások így jól tisztázott kapacitáskezelési és irányítási modellben öltének testet.

¹³⁶ Németországban a váderedményesség: 80,5%. Forrás: A vád törvényességének vizsgálata. 2013. Összefoglaló Vélemény, 40. oldal [szám: 2013.El.II.E.1/4.2014. április (Kúria, Büntető Kollégium, Joggyakorlat elemző Csoport, Budapest, 2013)].

¹³⁷ A német Büntető Perrendtartás [1877. II. 1-től hatályos Büntető perrendtartás (Strafprozessordnung, StPO) az 1987-es egységes szerkezetbe foglalva].

¹³⁸ Lényegében ügyészségi segédtisztviselők, akik mindenben az ügyészség utasítása szerint járnak el. In: Hellmann: Strafprozessrecht. Rn. 91–92. oldal.

¹³⁹ Német Bírósági Szervezeti Törvény (Gerichtsverfassungsgesetz, GVG 1975-ben egységes szerkezetbe foglalva).

¹⁴⁰ Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei, 29. oldal. Egyetemi jegyzet (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2011).

¹⁴¹ Roxin: Strafverfahrenrecht, 1993. § 10. Rn. 14.

5.1.2. Rendőrségi diverzió

A kontinentális jogrendszer legalitás talaján állva, a diverziós lehetőségek jelentősen korlátozottak a nyomozási szakaszban. Diverzióra csak a nyomozás lezárulásával nyílik lehetőség. A nyomozás megindítása előtt azonban még van lehetőség diverzióra, főleg az egyszerű diverzióra. Ugyanakkor a törvényi szabályozás hiányában, főleg a joggyakorlat és a belső szabályozók munkálták ki a módszereket, hogy milyen esetekben kerül el a rendőrség a jelentéktelen ügyek miatti nyomozás megindítását.¹⁴²

A következő esetekben van mód eljárásgyorsító lehetőség alkalmazására: azokban az ügyekben, amelyekben egyesbíró vagy vegyes tanács [ülnekökkel (mixed bench)] jár el (és legfeljebb 4 év szabadságvesztés róható ki), gyorsított eljárásra van lehetőség, feltéve hogy az ügyben egyszerű tények és egyértelmű bizonyítékok állnak rendelkezésre (StPO 417. § et seq.). Bizonyos feltételek meglétekor lehetőség van írásbeli eljárás lefolytatására (StPO 407. § et seq.).

A rendőrségnek nincs jogosultsága az StPO 153. § (1) bekezdése szerint a bűnüldözésről való lemondásra, mert az ügyiratot az ügyészségre kell továbbítani. Mégis, a saját kezdeményezésére indított nyomozást megszakíthatja, ha úgy látja, hogy az ügyészség a bűnüldözéstől feltehetően eltekintene. Ebben az esetben a nyomozást nem folytatja tovább, hanem az ügyésztől utasítást kér arra nézve, hogy az ügyészi diverzióhoz szükséges feltételek fennállásakor¹⁴³ folytassa-e tovább a nyomozást.¹⁴⁴ Ebben a körben a rendőrség úgy tud munkát spórolni, ha először a 153. § (1) bekezdéséhez szükséges körülményeket deríti fel. Az egészen jelentéktelen esetekben a rendőrségnek az arányosság elvén (minima non carat preator) alapuló passzivitása törvényi felhatalmazás és jogszabályi rendelkezés hiányában is elfogadható.¹⁴⁵

5.2. Egyesült Királyság és Wales¹⁴⁶

Angliában a rendőrség nincs felosztva funkció szerint sem, az úgynevezett „*police judiciaire*” van megbízva a bűnügyek megoldásával. Bűnüldözési funkcióit tekintve a rendőrség Angliában és Walesben két fontos szempontból különbözik a kontinensen található rendőrségtől:

- a bűnesetek nyomozását nagyrészt önállóan végzi. A rendőrség nem a közbíró irányítása vagy a bíró utasítása alapján folytatja a nyomozást;
- amint befejezte a vizsgálatot, és azonosította a terheltet, a rendőrség dönt arról, hogy vádat emel-e, a vád képviselétől azonban a vádló (ügyész) határoz.

„Más országokkal összehasonlítva az angol koronaügyészek kevésbé fontos szerepet játszanak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben. Nincs joguk a rendőrség tevékenységének ellenőrzésére, és a rendőrség az (nem pedig a koronaügyész), aki döntést hozhat, hogy vádat emeljenek-e vagy sem. 1985 előtt a legtöbb vádat a rendőrség emelte, amelynek hivatalos szerepe a nyomozásra és a vádemelésre is vonatkozott. Az 1985-ös Törvénysértések miatti Vádemelési Törvény (Prosecution of Offences Act)¹⁴⁷ a rendőrségre bízta azt a hatáskört, hogy eldöntse, vádemelést kezdeményez-e vagy sem. De ha a rendőrség elindítja a vádemelés fo-

¹⁴² Hermann, J: „*Diversion und Schlichtung.*” Zeitung für gesamte für Strafrechtswissenschaft. 96(1984) Hft. 2.465.

¹⁴³ A büntetendő cselekmény vétség legyen és közbíró. Csekély fokú elkövetői felelősség, továbbá a társadalom érdekének hiánya álljon fenn. Ezen túl elkövetői, ügyészi és bírói hozzájárulás szükséges a rendelkezés alkalmazásához.

¹⁴⁴ StPO Kommentar § 153., Rn. 2. (Kommentar zu StPO), (Hrsg): Leuterhand, 1998.

¹⁴⁵ KMR Kommentar § 153., Rn. 8.

¹⁴⁶ Váderedményesség: 83%. A vád törvényességének vizsgálata (2014), 40. oldal.

¹⁴⁷ Az 1987-es Büntető Igazságszolgáltatási Törvény – Criminal Justice Act.

lyamatát, ezt követően át kell adnia az aktát a CPS-nek,¹⁴⁸ amelynek joga van lezárni az ügyet.”¹⁴⁹

Az angolszász rendszerben teljesen független a rendőrség a bűnyűldözési funkció betöltésének tekintetében, még a vádemelés is az ő kompetenciája, így ebben a modellben a teljes decentralizáció elvét követve a tevékenység és a működésirányítás semmilyen formában nem keveredik, azok vegytisztán különválaszthatók. Amennyiben a koronaügyész úgy látja, hogy a rendőrség által emelt vád nem megalapozott, úgy lezárhatja az ügyet, egyébként átveszi azt, és a vádat a bíróság előtt képviseli.

5.3. Franciaország

Franciaországban a Police Judiciaire (PJ) az ügyész irányítására vagy hivatalból járnak el a legalitás elve alapján, egészen a vizsgálati szakasz megnyitásáig. Addig fő feladatuk, hogy beszerezzék a bizonyítékokat, és az elkövetőt is fel kell deríteniük. Amikor vizsgálati szakaszba ér az ügy, kikerül az ügyész irányítása alól, és azt a vizsgálóbíró veszi át. A rendőri tevékenység hierarchikusan megosztott, attól függően, hogy civil hatalomhoz tartozik-e, így a (police) a Belügyminisztériumhoz, míg a katonai (gendarmarie) rendőri erők a Honvédelmi Minisztériumhoz tartoznak. A civil hatalomhoz tartozó PJ-k a rendőrségi területi egységeket nem teljesen lefedő ügyészek tevékenységirányítása alatt állnak. A francia rendszerben eklatánsan válik szét az irányítás, a működési jogkörök – mint alapvetően hatalmi tényezők –, illetve a nyomozás szakaszai (felderítés, vizsgálat), így az akkuzatórius elemek kerülnek túlsúlyba, de már a vizsgálóbíró irányítása alatt. Megkülönböztetett az eljárás, ha *contravention* (kihágás), *délit* (vétség) vagy *crime* (büntett) történik. Az utóbbi kettőben a rendőrség lényegesen nagyobb hatáskörrel rendelkezik.¹⁵⁰ Jól kitűnik, hogy van vádemelési nyomozás (*instruction*), ami lényegében megfelel a magyar nyomozás vizsgálati szakaszának, és az alapján elképzelhető sommás (szóbeli meghallgatás) nélküli ügybefejezés is. A vizsgálati szakasz azonban csak a legsúlyosabb *crime*-ok esetében kötelező, ellentétben a magyar vizsgálati szakasszal, ahová minden esetben a felderítés után kerül az ügy, vagy ahol már alaphoz az elkövető ismertsége esetén indul a „nyomozás”. A francia büntetőeljárás (CPP)¹⁵¹ a szervezési irányítás hatékonysági szempontjából jól átlátható, a feladatai elhatárolhatók. Az eljárás menete igyekszik az egyes funkciókat az eljárási szereplőkhöz kapcsolódóan differenciálva, a legkisebb igénybevétel és tevékenységismétlődés nélkül realizálni.

5.4. Olaszország¹⁵²

Olaszországban különálló rendőrség létezik a nyomozásokra, amelyet bírósági rendőrségnek neveznek (*polizia giudiziaria*). Feladata a CPP 55. cikk¹⁵³ alapján azonos a bűnyűldözési tevékenységet is ellátó más országok rendőrségeinek feladatkörével, amelybe a büntetendő cselekményekről való információszerzés és a bizonyítási eszközök beszerzése érdekében, a nyomozási cselekmények végrehajtása tartozik. A bírósági rendőrség dolgozói azonban az ügyész tevékenység- és

¹⁴⁸ CPS – Koronaügyész.

¹⁴⁹ Herke (2011), 30–31. oldal.

¹⁵⁰ Herke Csongor: A francia és az olasz büntetőeljárás alapintézményei. Egyetemi jegyzet, 22. oldal (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2012).

¹⁵¹ Az 1958-as Francia Büntető Perrendtartás – Code de Procédure Pénale.

¹⁵² Nincs konkrét váderedményességi adat, de a hasonló büntetőeljárás rendszerrel és intézményi struktúrával rendelkező Spanyolországban 75% körüli. A vád törvényességének vizsgálata (2014), 40. oldal.

¹⁵³ Az 1988-as Olasz Büntető Perrendtartás – Codice di procedura penale.

működésirányítása alatt állnak, és helyileg is az ügyészségen van egy osztályuk, ahol bármely ügyész közvetlen megbízást adhat a rendőrségi alkalmazottaknak nyomozási cselekmények elvégzésére. Az olasz büntetőeljárás menete hasonlít a magyaréhoz, annyi különbséggel, hogy a vádemelést követő előkészítő tárgyalás a vád érdemi, vagyis tartalmi és formai követelményének előzetes megvitatásával, és főtárgyalásra való alkalmasságának vizsgálatáról folyik.¹⁵⁴

Olaszországban, a következő bűncselekmények miatt, az alábbi feltételek mellett lehetséges eljárásgyorsító intézkedés alkalmazása:

- amikor az elkövetőt tetten érik és egyértelmű bizonyíték áll rendelkezésre;
- kis súlyú bűncselekmények megvalósításakor, a vádlottal kötött megállapodást követően;
- a vádlott kérésére valamennyi bűncselekmény esetében;
- kis súlyú bűncselekmények esetében, ha a gyorsított eljárást nem ellenzik.

Az olasz büntetőeljárásban az irányítási viszonyok letisztultan mutatják a tevékenység és a működésirányítás azonosságának szükségességét, ami menetét tekintve a magyarországi büntetőeljárás-joghoz erősen hasonló szakaszokból áll. Eltéreként mutatkozik a vizsgálati tevékenység ügyészi felügyeletén túl, a vád törvényességének előzetes bírósági vizsgálata, amely érdemi megfontolásból bírósági kontroll alatt, és akkuzatórikus keretek között „*alkalmasnak nyilvánítja*” a vádat, azaz dönt róla formai és tartalmi szempontból egyaránt.

5.5. Ausztria

5.5.1. Az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolata büntetőeljárásban

Az osztrák jogrendszer a hazai szabályozásra mindig hatással volt. Ez megfigyelhető az osztrák büntetőeljárás törvény esetében is. Az osztrák büntető eljárás törvény "Strafprozessordnung 1975, BGBl 1975/631 idF" XXX főrészből áll. Az osztrák büntetőeljárás a miénkhez hasonlóan a szigorú legalitás talajára helyezkedik.¹⁵⁵ Az eljárás lényegében három szakaszból áll: az első az előzetes szakasz, vagyis a nyomozás és a vizsgálat, a második a közbenső vagy tárgyalást előkészítő szakasz, a harmadik a főeljárás, vagyis a bírósági tárgyalás. Nincs büntetti és vétségi eljárás, a pénzbüntetéssel vagy 1 évi szabadságvesztéssel fenyegetett vétségekben a helyi bíróság az ügyész írásos vádindítványára formális vizsgálat alapján dönt. Az egyesbíró az esküdtszéki eljárást nem igénylő, 5 évet meg nem haladó vétségek esetében dönt. Az ügyész értékeli a cselekményt és dönt arról, hogy szükség van-e nyomozásra. Mint peres fél, maga nyomozási cselekményeket nem végezhet, viszont a nyomozással a közbiztonsági hatóságokat,¹⁵⁶ vagy a vizsgálóbíró bízhatja meg. Mindig az ügyész dönti el, hogy melyik szervet keresi meg a nyomozási feladatokkal, a nyomozást végző szervnek nincs mérlegelési joga a célszerűséget illetően. A gyakorlatban széleskörű tényfelderítés zajlik az előzetes eljárásban. Ezt követően az ügyésznek lehetősége van az ügy lezárásának egyik verziójaként diverziót alkalmazni,¹⁵⁷ amennyiben fennállnak a törvényi feltételek, továbbá a pótmagánvádló

¹⁵⁴ Herke (2012), 23. oldal.

¹⁵⁵ Dr. Nagy Anita: Eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárás bírósági szakaszában (PhD értekezés), 187. oldal (Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007). A PhD értekezés védésének időpontja: 2008. február 19.

¹⁵⁶ Ez a vidéki csendőrségből, illetve a városi rendőrségből áll. A nyomozásokat többnyire a rendőrségek végzik.

¹⁵⁷ StPo, 90a §. (1) bek. Az ügyész lemond a bűnüldözésről olyan felderített tényállásra alapozott ügy esetében, ha úgy látja, hogy pénzösszeg fizetésére, próbára bocsátásra, pártfogó felügyelet elrendelése mellett, a köz érdekében végzett munkára, illetve peren kívüli egyezsége van lehetőség, nem olyan súlyos az elkövető bűnössége, és ettől kellő visszatartó hatás várható.

fellépésének lehetősége mellett, az ügyet lezárni. Amennyiben a nyomozás sikeres, joga van vizsgálatot indítani, amiről a vizsgálóbíró határozattal dönt,¹⁵⁸ vagy ennek szükségtelensége esetén vádiratot nyújt be a bíróságra.

A legjelentősebb különbség, hogy a nyomozás befejezését követően, a magyar büntetőeljárással ellentétben, eljárást egyszerűsítő megoldásként jelen van a diverzió, illetve vizsgálatra csak külön döntés esetén, de nem mindig kerül sor, így nem duplázódik a rendőrségi nyomozás azzal, hogy ugyanaz a szerv két szakaszra bontja a nyomozást, amivel ismétli és elnyújtja a büntetőeljárást. A nyomozás jól definiálhatóan akkor fejeződik be, ha tisztázták, szükség van-e büntetőeljárásra, illetve ki ellen. Addig a vizsgálat arról szól, hogy konkrét bűncselekmény miatt, meghatározott személlyel szemben kell-e vádat emelni, vagy lemondani a vádemelésről. A vizsgálati szakasz elrendelése lényeges momentum, mert innentől a vádelv lép életbe, és a terhelt peres fél lesz. A vizsgálóbíró alkalmazhat diverziót, vagy visszaküldheti az ügyiratot az ügyésznek, ha az vádra alkalmas vagy alkalmatlan. A vizsgálat indítványozása teljes mértékben az ügyészen múlik, azonban az említett vizsgálati tevékenységet csak a vizsgálóbíró, és lényegében „*bírósági*” szabályok szerint végezhet, gondolva itt a védelem jogainak érvényesülésére. Lényegében az előzetes eljárás felosztása teljes mértékben megfelel a magyar nyomozás felderítési és vizsgálati felosztásának, de amint látható, a vizsgálat csak nyomozáslezárással és vizsgálóbírói döntéssel indulhat el.

Az osztrák ügyész nem rendelkezik irányítási joggal a rendőrség felett, természetesen fordulhat kifejezett kéréssel a rendőrség felé, de a nyomozás érdemi folyamatára, annak mikéntjére vagy időkeretére nem bír befolyással. Az osztrák rendszerben élesen elválik a tevékenység és a működésirányítás, ami a büntetőeljárás sajátos menetéből ered, ugyanis jól letagolt, és eljárási szerepek tekintetében nem keveredik és ütközik a tevékenység és a működésirányítás. Miután a rendőrség az ügyészség megkeresésére elvégezte a nyomozási feladatokat, úgy az ügyész dönti el, hogy meghatároz-e további feladatokat. A két szervezet viszonyát alapvetően a rugalmas kooperáció jellemzi, ahol bizonyos határokon belül a rendőrség teljesíti az ügyész kéréseit.¹⁵⁹

5.5.2. Diverzió Ausztriában

A diverzió Ausztriában való alkalmazása több okra is visszavezethető. Egyrészt a nemzetközi tendenciák hatására a kisbűnözés stigmatizációs hatásainak kiiktatása érdekében, a pénzbüntetés felváltására jóvátétellel, másrészt a sértett szerepének felértékelése céljából, továbbá az elítélések nagy számát a politika megelégette. Emellett az ausztriai szankciókutatások is eredményesen kimutatták, hogy a visszaesés ugyanolyan, függetlenül attól, hogy súlyos illetve közepes büntetéseket alkalmaznak.¹⁶⁰ Ezen felül, a fiatalkorúak esetében a diverzió pozitív tapasztalatai szintén indokolták ezt, ráadásul a büntetési paletta szűkössége lépett fel a kisebb súlyú bűncselekmények megítélésében a szabadságvesztés visszaszorítási igényének hatására.

A diverziókat az ügyész kötelezően alkalmazza, ha annak törvényi feltételei fennállnak, mindössze az egyes diverziós formák kiválasztásánál élhet mérlegeléssel. A

¹⁵⁸ StFo, 91. § (1) bek.

¹⁵⁹ http://www.euro-justice.com/member_states/austria/country_report/1362/ (letöltési idő: 2014. június 17.).

¹⁶⁰ Pilgram: Die erste österreichische Rückfallstatistik – in Mitter zur Evaluation regionaler Strafenpolitik. ÖJZ., 1991., 577. in: Fakó Edit: Diverziók a német, az osztrák és a magyar büntetőeljárásban (PhD értekezés), 100. oldal (Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2003).

diverziók alkalmazásához nem szükséges a beismerő vallomás sem, azonban ha a terhelt nem ért egyet az alkalmazott diverzióval, úgy kérheti a rendes eljárás lefolytatását.

6. A NEMZETKÖZI PÉLDÁK ÖSSZEFOGLALÁSA¹⁶¹

A diverzió lehetősége tehát, mint a fentiekből is kiderül, az egyes országoknál az eljárás különböző szakaszaiban nyílik meg, de főképpen a bírósági tárgyalás előtt, hiszen célja éppen a korai elterelés. A válaszadók között alapvetően annyi a különbség, hogy vannak országok, ahol az elterelés **már a rendőrségi szakban lehetséges**, és van, ahol nem kizárt a bírósági szakban való alkalmazás sem. Így Csehországban, Észtországban, Finnországban, Lettországban, Oroszországban, Szlovákiában, Portugáliában, Romániában, Ukrajnában (egészen a bíróság ítéletre való visszavonulásáig) már a rendőrségi szakban, és ezt követően is lehetséges az ügyészi szakaszban.

Ezzel szemben Ausztriában, Bulgáriában, Görögországban, Litvániában, Magyarországon, Németországban, Olaszországban, Svédországban, Svájcban, Szlovéniában, legkorábban az ügyészi szakban válik lehetővé a diverziós megoldások igénybevétele. Ezen felül, a bírósági szakaszban is alkalmazható, jellemzően a mediáció eseteiben, például Lengyelországban, Magyarországon, illetve Ukrajnában.

Ahogy az összehasonlító adatokból kikövetkeztethető, többféle megoldás létezik az eljárás egyszerűsítésére és gyorsítására, de majdnem minden állam esetében erősen tapintható az a tendencia, hogy az elterelési és az egyszerűsítési megoldások, **főleg a tárgyalási szakasz előtt és annak kikerülésével, tehát a bíróság kiiktatásával**, valósulnak meg. Ezek alapján az alábbi gyorsítási megoldásokat különböztethetjük meg:

- sommás eljárás;
- megegyezés;
- egyszerűsített eljárások;
- a hagyományos bírósági eljárások egyszerűsítése;
- az ügy közvetlenül ítéldbíróság elé terjesztése.

1. Sommás eljárás

„Olyan bűncselekmények elbírálása során, amelyekben a ténybeli elemek megelőzik a morális elemeket (a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék), valamennyi állam vezessen be bírák közreműködését elsősorban nem igénylő sommás eljárást, vagy írásbeli eljárást.” Az ilyen eljárások írásbeliek, anyagi szankcióval járnak, többnyire nincs bírósági eljárás, se kényszerintézkedés, továbbá az elkövetőnek lehetősége van a rendes bírósági utat választani. A bírósági szakasz elhagyása, az írásbeli egyszerűsített szakasz után, ügyészi vagy bírósági döntés születik.

2. Megegyezés

A megegyezés lényege: a büntetőeljárás egyes szakaszaiban a büntetőügyekben eljáró hatóságok és egyéb közreműködő hatóságok megegyezést hozhassanak létre, különösen csekély súlyú bűncselekmények esetén. Az alábbi alapelvekre figyelemmel: szabályozzák a hatóságok által a gyanúsítottak felajánlott megegyezés feltételeit, különösen a megegyezés eljárási díjának az állam, vagy közhasznú-, avagy jótékonyági intézmény részére történő megfizetését, a bűncselekményből száрма-

¹⁶¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 18 sz. Ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről és az Indokolás (Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1987. szeptember 17-én a miniszteri megbízottak 410. ülésén).

zó javak vagy haszon visszajuttatását. Szintén a bírósági szakasz kerül elhagyásra teljes egészében, de konszenzuális alapon, és nem büntető keretek között.

3. Egyszerűsített eljárások a körülményeknél fogva kisebb jelentőségű ügyekben

A körülményeknél fogva kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, amikor a tények megalapozottnak tűnnek és biztosnak tűnik, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt, egyszerűsített eljárást lehet alkalmazni, azaz bírói hatóság által lefolytatott írásbeli eljárást, megtakarítva a tárgyalási szakaszt, és amely az ítélettel egyenértékű határozathoz vezet, mint például a büntetőparancs. Van nyomozási szakasz, amely a bizonyítékok, a tények és a tényállás körülményeinél fogva lehetővé teszi, hogy bizonyos körülmények esetén mellőzzék a tárgyalást. Az írásbeli nyomozási anyag alapján egy büntető paranccsal zárják le az ügyet, és mondják ki az elkövető bűnösségét.

4. A hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése

Amennyiben van vizsgálati szakasz a tárgyalást megelőzően, és a tárgyalás alatt, ahol létezik bírói hatóság által foganatosított vizsgálat az ügy ítéldbíróshoz kerülése előtt, úgy ez a vizsgálati szakasz elhagyható. Az előzetes vizsgálatot olyan ügyekre lehet korlátozni, amelyekben ez az ügy megoldásához és a vádlottak bűnösségének vagy ártatlanságának megalapozásához szükségesnek látszik. Ebben az esetben az előzetes vizsgálat szükségességéről bírói hatóságnak kell döntenie, figyelemmel a rendőrségi nyomozás eredményére, az ügy súlyára és bonyolultságára, valamint arra, hogy a tényeket a vádlott elismerte-e. Esetlegesen, ha a bíró igényt tart az előzetes vizsgálatra másik egyszerűsítési variációként, azt minden alkalmatlan formáság mellőzésével kell végrehajtani, és különösen a tanúk formális meghallgatásának elkerülésével, főleg, ha a vádlott nem vitatja a tényeket. Ez különösen a nyomozási szakaszban – amelynek alapvető célja a tények vizsgálata –, mint szűrő működik: közbenső szakasza(i) során halmozódnak fel a legnagyobb kétsédelmek. Az egyszerű vagy a kevésbé súlyos ügyekben nincs szükség és nem szolgál semmilyen érdeket a „kétszeres vizsgálat” a rendőrség és a bírói hatóság részéről, különösen akkor nem, ha a bizonyítékok világosnak tűnnek. Ez azt jelenti, hogy az ügynek a bíróság elé terjesztéséről hozott döntés, a rendőrség által felderített bizonyítékokon alapul. Ez a gyakorlat Ausztriában és Franciaországban, és ez az alapja az olyan eljárásoknak, mint a citation directe (közvetlen idézés), flagrante delicto¹⁶² (tettenérés), vagy a comparution immédiate (bíróság elé állítás).

5. Az ügy közvetlen ítéldbíróshoz terjesztése

Amennyiben az illetékes bírói hatóság vagy az ügyész nem tartja szükségesnek az előzetes vizsgálatot, az ügyet közvetlenül az ítéldbíróshoz kell terjeszteni. Ha a vádlott nyilvános tárgyalást tartó bíróság előtt beismeri bűnösségét, semmilyen más bizonyítékra nincs szükség. A bíróság ezt követően meghallgatja az ügyész előadását a vádat megalapozó tényállásról, és a védelmet az enyhítő körülményekről. A bíróság a szociális körülmények vizsgálatával és az elkövető bíróság előtti személyes megjelenésével is élhet, mielőtt a büntetés kiszabására sor kerül. Következésképpen, ha az ügy súlya és bonyolultsága nem teszi szükségessé a vizsgálatot, ez elhagyható. Figyelemmel arra, hogy az ilyen vizsgálat megduplázza az elvégzendő munkát, és az eljárás elfogadhatatlan elhúzódását eredményezi, nem lehet általa-

¹⁶² Flagrante delicto: zajló bűncselekmény közben, bűn azon melegében. Az *in flagrante delicto* azt jelenti: forró bűnben égni (a szerkesztő megjegyzése).

nos és kötelező jellegű. A vizsgálatot azokra az ügyekre kell korlátozni/kiterjeszteni, amelyek alkalmasnak látszanak az ügy tényállásának megállapítására, valamint a gyanúsítottak bűnösségének, avagy esetleges vagy valószínű ártatlanságának megalapozására.

7. DIVERZIÓS ÉS OPPORTUNITÁSI FORMÁK ARÁNYA ÉS GYAKORLATA MAGYARORSZÁGON

Annak megítélése, hogy a diverziós eszközök valójában gyorsítják-e az eljárást, vagy inkább terhet jelentenek az ügyészre, meglehetősen vegyes. Ez elsősorban azért van így, mert a gyorsítási jogintézmények alkalmazási követelményei csak bizonyos alrendszerre gyakorolnak hatást, ami többnyire munkateher növekedésben csúcspontot ki (határozatot kell hozni, pártfogó felügyelői véleményt kell beszerezni a vádemelés elhalasztásánál, adott esetben meg kell hallgatni a gyanúsítottat és a sértettet, az eredménytelen diverziós eljárásokat követően újra foglalkozni kell az ügygel, stb.), és ez Magyarországon leginkább a közbenső, ügyészi szakaszban realizálódik. Ebből következik, hogy elsőnek a büntető igazságszolgáltatás reflektórába kerülő ügyekben, a rendőrség a magyar Be. normái alapján „önállóságától” megfosztva, nem tudja hathatósan a diverziós eszközökkel élve önmagában az eljárást gyorsítani, csak abban az esetben, ha az ügyészi szervezettel együttműködve fokozza a kooperatív ügyfeldolgozást. Másik oldalról a közbenső szakaszt követő bírósági diverziók pedig úgyszintén a döntési pozícióban a mérleg nyelvének szerepét betöltő ügyészség miatt nem érvényesülnek kellő hatékonysággal, ennek köszönhetően rendkívül alacsony a tárgyalás mellőzése vagy a tárgyalásról lemondásos ügybefejezések száma. Döntően a bíróság elé állítás teszi ki az eltereléssel befejezett ügyek jelentős hányadát, de itt is az ügyek bírói eljárásának elhúzódása gyengíti a gyorsított eljárás hatékonyságát.

Magyarországon számos mód van az eljárás „gyors” lezárására. A Be. XIV. Fejezete által szabályozott bíróság elé állítás, mint gyorsított eljárás feltételeit az 517. § szabályozza. A soron kívüli eljárás biztosítása kötelező, ha a terhelt előzetes letartóztatásban van [Be. 136. § (1) bekezdése]; illetőleg a kiskorú sértett sérelmére elkövetett; az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény; vagy a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt; vagy az itt felsoroltakon kívül más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt; ha a kiskorú sértett érdeke a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja; valamint a Be. 554/B. § szerinti kiemelt jelentőségű ügyekben (Be. 64. §).

Az eljárás gyorsítását, illetve a diverziót eredményezi a megrovás (Btk. 64. §), a vádemelés mellőzése (Be. 220. §), a vádemelés elhalasztása (Be. 222. §), a közvetítői eljárás (Be. 221/A. §), a tárgyalás mellőzésével folytatott eljárás (Be. XXVII. Fejezet) és a bíróság elé állítás (Be. XXIV. Fejezet).

A nemzetközi kitekintést követően úgy tűnik, hogy bár *Magyarország* a jogi szabályozás tekintetében rendelkezik eljárást gyorsító lehetőségekkel, ám azok hazánkban csak korlátozottan és nem megfelelő hatékonysággal érvényesülnek. Ezek működését és gyakorlatát az alábbiakban külön-külön is részletezni kívánom.

7.1. Az opportunitás elvének érvényesítésével megvalósuló diverziós jogintézmények hazánkban

Az opportunitás elvének hazai jogintézmények keretén belül megvalósuló érvényesítésével kapcsolatosan

1. a megrovásról,

2. a vádemelés részbeni mellőzéséről,
3. a vádemelés elhalasztásáról, valamint
4. a közvetítői eljárásról

szeretnék néhány gondolatot – a teljesség igénye nélkül – kifejezni.

A felsorolt jogintézmények közös sajátossága, hogy a bírósági szakaszt megelőzően kerülnek alkalmazásra, így mentesítik az igazságszolgáltatást az ügyek elbírálása alól, bár az ilyen metódussal lezárt ügyek esetében nem a legalitás elvének „mindenek feletti” érvényre juttatása a cél, hanem a bűncselekmény körülményeire, illetve az elkövető személyre tekintettel, az ügyész mérlegelése alapján a bíróság általi felelősségre vonástól el lehet tekinteni. Ezekben az esetekben az enyhe bűnösségnek, illetve az elkövető büntetlen előéletének, esetlegesen a tényállási körülmények különös mentő és enyhítő körülményeinek a büntetőeljárás kezdeti szakaszában való értékelése azt a következtetést engedi meg az ügyész számára, hogy mindezeket a bíróság is hasonlóan értékelné, a büntetés kiszabásánál arra különös tekintettel lenne, így válik feleslegessé a bírói út igénybevétele. Az opportunitás nagyobb térhódításának eltérő mértékét a diszpozitív szabályozás és a szubjektív jogalkalmazói beállítottság akadályozza azzal, hogy büntetőjogi tekintetben nem köti kógens szabályokhoz az alkalmazásukat. A szigorítás permanens szorgalmazása a legalitás erősítését, következésképpen az opportunitás visszafogását eredményezheti, amely a bírósági útról elterelés ellen ható körülmény lehet.¹⁶³

7.1.1. A megrovás¹⁶⁴

A 2013-as ügyészégi ügyforgalmi statisztika szerint, az ügyészi megrovások aránya a büntetőeljárás befejezési formáiban mindössze 8% volt. Arra nézve nem állnak rendelkezésre adatok, hogy bűncselekménytípusok szerint hogyan alakul a megrovások aránya.

a) A megrovás előnye: megkíméli a gyanúsítottat a további eljárástól, lényegileg nem stigmatizálja a büntetéssel az elkövetőt az egyéb hátrányos jogkövetkezmények alkalmazásával.

b) A megrovás hátránya: nem rendezi a sértett és az elkövető közötti konfliktushelyzetet, nem igényli és várja el a jóvátétel lehetőségét az állam vagy a sértett irányába. Hosszadalmas és indokolatlanul bonyolult nyomozás előzheti meg, aminél nem merül fel a megrovás vagy jóvátételi megoldások alkalmazási lehetősége annak függvényében, hogy az elkövető bűnösségének beismerése az eljárást rövidítené vagy lezárná, így további bizonyítási elemek felesleges beiktatása az alkalmazott megrovás tükrében haszontalan és hatékonyságot mellőző megoldás. Másrészt megtöri azt az elvet, miszerint büntetőjogi joghátrányt kizárólag a bíróság alkalmaz.

A tárgyalatkból következik, hogy a megrovás intézménye önmagában legkevésbé sem hatékony diverziós megoldás, hiszen kizárólag az ügyész, mint jogalkalmazó diszkrecionális jogkörén alapul, továbbá jogszabályi szinten irreleváns a bűncselekményt kiváltó konfliktushelyzet, áldozat-elkövető viszony. Kizárólag ténybeli és jogi megítélés alá helyezi a történeti tényállást, és annak tükrében értékeli a társadalomra veszélyesség csekély fokát úgy, hogy alkalmazását nem köti az elkövető bűnösségének elismeréséhez vagy tevékeny megbánáshoz. A külföldi minták jól mutatják,

¹⁶³ Részletesen lásd Láng László: *A büntetőeljárást gyorsító és egyszerűsítő jogintézmények és mechanizmusok*. Előadás, EUROJUSTICE konferencia, Budapest, 2010). Lásd még Kiss Anna: *Görögország helyett Budapest* című cikkét (Ügyvédvilág, 2013. május 23. – <http://ugyvedvilag.hu/rovatok/eletmod/gorogorszag-helyett-budapest>).

¹⁶⁴ A Be. 190. § (1) bekezdés j) pontja szerint, az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, és megrovást alkalmaz, ha a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes, vagy oly csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés kiszabása, vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen.

hogy önmagában a büntetéstől való eltekintés és effektív „figyelmeztetés” alkalmazásánál lényegesen jobb megoldás a felelősség elismeréséhez társuló büntetőeljárású könnyítések rendelkezésével a sommás bírói út elkerülése és jóvátétel vagy pénzbüntetés alkalmazása. Ehhez viszont már a rendőrség az eljárás kezdeti szakaszában akkor javaslatot tesz az ilyen irányú ügylezárási módokra, amikor nyilvánvalóvá válik, hogy az elkövető együttműködése és a cselekményi oldal jellemzői vélhetően indokolhatják a sommás befejezést. Ez jelenleg nálunk nem adott, hiszen a megrovással történő nyomozás megszüntetés joga az ügyészé, arra nézve a nyomozó hatóság a Be. szerint nem tehet javaslatot. A megrovás diverziós formája egyértelműen elavult, kizárólag állam és elkövető kapcsolatára építő legalitás alapú intézmény, ami negligálja a bűncselekményi helyzet konfliktustermészetének elismerését, mellőzi a felelősség beismeréséből eredő speciális prevenciók tényezőit, továbbá nem fókuszál a nyomozó hatóság terhelésmentesítésére sem.

7.1.2. A nyomozás és a vádemelés részbeni mellőzése¹⁶⁵

A 2013-as ügyészségi ügyforgalmi statisztika szerint, a részbeni mellőzések száma a büntetőeljárás befejezési formáiban mindössze 1 volt, mind a nyomozás, mind a vádemelés vonatkozásában. Ez a jogintézmény az alkalmazásának rendkívül elhanyagolható ritkasága miatt, lényeges szerepet nem tölt be a diverziók körében.

a) A vádemelés mellőzésének előnye: a bíróság a valós tárgyi súlyú bűncselekmények elbírálására összpontosíthat.

b) A vádemelés mellőzésének hátránya: a sértett úgy érezheti, hogy az ő ügyével nem foglalkoznak; az ügyész munkaterhét – nagyszámú mellőzés esetén – jelentősen növelheti, hiszen valamennyi sértett részére külön határozat szerkesztése és kézbesítése szükséges; a sértett felléphet pótmagánvádlóként, a bíróságon a mellőzött cselekmények önálló elbírálása gondokat okozhat, ezért a „visszaegyesítés” aligha lesz elkerülhető.

A felsorolt hátrányok sem magyarázzák azt, hogy a nyomozás és/vagy a vádemelés részbeni mellőzése, miért nem kerül gyakoribb alkalmazásra olyan bűncselekmények esetében, ahol nem individuális sértett van. Vélhetően sokkal inkább azért mellőzik az ügyészek, mert az egyes bűncselekmények bizonyítottságának szintje és az ügyek egymásról való leválasztásával együtt járó adminisztratív procedúra a döntő szempont, és nem a halmazatban elkövetett bűncselekmények tárgyi súlyának egymáshoz viszonyított, törvényben nevesített jelentősége. Ami – tegyük hozzá – a büntetés kiszabása során egyébként is értékelést nyer, és legkevesbé sem lesz elenyésző jelentőségű, ha ezekben is kellő felderítettség és bizonyítottság támogatásával történik meg a vádemelés. A jogintézmény nem hatékony és mellőzi a jogalkalmazás gyakorlati oldalának beszámítását. Amennyiben a jogalkotó valóban működőképesé kívánná tenni, úgy szintén a kezdeti nyomozási szakaszhoz kellene visszanyúlni, nagyobb teret engedve a nyomozó hatóság számára, hogy önállóan – ügyészi jóváhagyástól függetlenül – döntsön arról, hogy a nyomozást ne folytassa le az ilyen ügyekben. A nyomozás mellőzéséről hozott határozat szintén ügyészi jogkör, így attól az ügyész szinte soha nem tekint el, ahogy azt a teljes év alatt produkált 1 esetben előfordult nyomozásmellőzés is mutatja. A nyomozó hatóság tehát az

¹⁶⁵ Be. 187. § (1) A gyanúsított kihallgatása után az ügyész a további nyomozást határozattal mellőzheti az olyan bűncselekmény miatt, amelynek az elkövetett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. 220. § (1) Az ügyész határozattal mellőzheti a vádemelést az olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. Erre a vádiratban utalni kell, és a vádemelés részbeni mellőzését a sértettel közölni kell.

összes olyan bűncselekmény vonatkozásában a teljes vizsgálati tevékenységet le fogja folytatni, amivel az elkövető gyanúsítható, annak ellenére, hogy az alacsony tárgyi súlyúaknak a halmazati büntetés kiszabása szempontjából nagyon csekély jelentőségük van. De lege ferenda: csak a gyanúsítást megelőzően tett nyomozóhatósági javaslatnak, vagy az önálló – sértett panaszjogának fenntartása mellett – biztosított nyomozóhatósági határozathozatalnak lenne valós diverziós, azaz hatékonyságjavító funkciója.

7.1.3. A vádemelés elhalasztása¹⁶⁶

A 2013-as ügyészségi ügyforgalmi statisztika szerint, a vádemelés elhalasztások aránya a büntetőeljárások befejezésében 8,5% volt.

a) A vádemelés elhalasztásának előnye: a gyanúsítottat megkíméli a további eljárástól; a sértett kára rövid időn belül megtérülhet; a gyanúsított meghatározott célra anyagi juttatást teljesít vagy közérdekű munkát végez.

b) A vádemelés elhalasztásának hátránya: az ügyész a bűncselekmény elkövetése miatt ír elő kötelezettséget, bár a bíróság a terhelt bűnösségét nem állapította meg; az ügyész munkáját növeli, mert az elhalasztásról külön határozatot kell hoznia. Az ügyésznek pártfogó felügyelői véleményt kell beszereznie; a gyanúsítottat meg kell hallgatnia; ha az elhalasztás sikeres, újabb határozatot kell hoznia az eljárás megszüntetéséről; ha az elhalasztás nem bizonyul sikeresnek, vádat kell emelnie, vagyis ismét el kell járnia.

A vádemelés elhalasztása esetében, az ügyész kvázi bűnösséget állapít meg, és a magatartási szabályok alkalmazásával effektíve büntetést szab ki.¹⁶⁷ A jogintézmény gyengéje, hogy nem épít a terhelt beismerésére, máskülönben sommás megoldásként kiiktatja a bírói utat. Vádemelés elhalasztásánál minden esetben szükség van a teljes nyomozásra, és nem kombinálható a gyorsított bíróság elé állítással sem. Megoldás lehetne, hogy amennyiben egyébként a büntetési tétel szerinti minősítés alapján a bűncselekmény alkalmassá válhat a vádemelés elhalasztására, olyankor a nyomozó hatóság – az adminisztrációs terhet levéve az ügyészségről – javaslatot tehetne a vádemelés elhalasztására, – hasonlóan a vádemelési javaslat-hoz. Ezt követően az ügyész lényegében a vádemelés elhalasztásáról rendelkezne, míg a nyomozó hatóság végezné a pártfogó felügyelő kirendelésével és a magatartási szabályok betartásának ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat. A szabályok megszegésének konstatálása esetén, a nyomozó hatóság tenne ismételten javaslatot a vádemelésre, ezzel a megoldással az ügyészség érdekkörében jelentkező bürokratikus – a gyakoribb alkalmazást akadályozó – hátrányok nem csorbítanak a jogintézmény igénybevételének gyakoriságát, így aránya feltehetően jelentősen nőne.

¹⁶⁶ Be. 222. § (1) Az ügyész a vádemelés helyett háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt – a bűncselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel – a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető.

¹⁶⁷ Be. 225. § (2) Az ügyész a gyanúsított részére kötelezettségként írhatja elő, hogy

- a) részben vagy egészben térítse meg a sértettnek a bűncselekménnyel okozott kárt,
- b) más módon gondoskodik a sértettnek adandó jóvátételről,
- c) meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen (a köz javára teljesített jóvátétel),
- d) pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt.

7.1.4. A közvetítői eljárás¹⁶⁸

A közvetítői eljárások a 2013-as ügyészégi ügyforgalmi statisztika alapján a büntetőeljárások befejezéseinek kb. 3%-át teszik ki, tehát arányuk nem jelentős. Jogintézményi bevezetése a nemzetközi resztoratív igazságszolgáltatási trendnek köszönhető. Klasszikus diverziós formának tekinthető, azonban a jogalkalmazók erősen retributív szemlélete miatt jelentős mértékben nem képes a büntetőeljárások hatékonyságát akár hosszútávon sem javítani, hiába alkalmas, lebonyolítási metódusa miatt, az eljárások könnyítésére és gyorsítására. Ez az elterelési forma a büntetőeljáráson kívülre helyezi a konfliktus megoldását, illetve az elkövető-áldozat viszonyának rendezését. Hátrányára szól, hogy gyakran hiúsul meg – a statisztika alapján minden 5–6. esetben – a közvetítői eljárások sikere a megegyezés vagy a teljesítés hiánya miatt, ami így csak elnyújtja és lassítja az eljárást, ellentétben az eredeti egyszerűsítést és az áldozati szempontokat szem előtt tartó rendeltetésével. Nálunk a mediációs elterelés alapvetően autoritásfüggő, hiszen beindítására az ügyféli kezdeményezéstől és a felek együttműködési készségétől függetlenül kizárólag a hatóság – ügyészi, bírói – diszkrecionális jogának gyakorlása mellett kerülhet sor. A nyomozó hatóság nem jogosult a feltételek fennállása esetén az eljárás felfüggesztéséről önállóan dönteni, arra csupán az ügyész irányába élhet javaslattal, melynek lehetőségei a helyi ügyészség jogalkalmazói gyakorlatának erősen kiszolgáltatva, javarészt a törvényi taxációnál szűkebb körben, bizonyos bűncselekményi kategóriákban preferáltak.

A közvetítői eljárás részletes szabályait a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXVIII. törvény tartalmazza. E témában lásd még a Btk. és a Be. közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről szóló 3/2007. BK véleményt.¹⁶⁹

7.2. A rövidített vagy sommás eljárások

A rövidített vagy sommás eljárások keretén belül

- a bíróság elé állításról,
- a tárgyalás mellőzéséről (a büntetőparancsról), valamint
- a tárgyalásról lemondásról

szeretnék írni.

7.2.1. A bíróság elé állítás

A Be. 517. § (1) bekezdése alapján, az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha

- a) a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel,
- b) az ügy megítélése egyszerű,
- c) a bizonyítékok rendelkezésre állnak,

¹⁶⁸ Be. 221/A. § (3) Az ügyész hivatalból, vagy a gyanúsított, a védő, illetőleg a sértett indítványára az eljárást legfeljebb hat hónapi időtartamra felfüggeszti, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja, ha

a) a Btk. 29. §-a alapján, az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye,

b) a gyanúsított a vádemelésig beismerő vallomást tett, vállalja, és képes a bűncselekménnyel okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóvátenni,

c) a gyanúsított és a sértett is hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához, valamint

d) a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja.

¹⁶⁹ A szerkesztő megjegyzése.

d) a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.

A 2013-as ügyészségi ügyforgalmi statisztika szerint, a bíróság elé állítások aránya a büntetőeljárások befejezésénél 8,9% volt.

a) A bíróság elé állítás előnye: az ügy elbírálása a bűncselekmény elkövetésétől számított rövid időn belül befejeződik; a bíróságot mentesíti a tárgyalás előkészítése körébe tartozó számtalan feladattól; mivel az állam válasza a bűncselekmény elkövetésére rendkívül rövid idő alatt bekövetkezik, a büntetés jóval hatékonyabb, s erősítheti azt a nézetet, hogy a bűncselekmény elkövetéséért járó felelősségre vonás elkerülhetetlen.

b) A bíróság elé állítás hátránya: növeli a nyomozó hatóság, vagy/és az ügyész munkaterhét az azonnali intézkedések elvégzése miatt; mint előre nem tervezett eljárás, a bíróság munkarendjét megbolygatja, ezért a bírák nem mindenütt fogadják lelkesen.

A bíróság elé állításnál olyan feltételeket ír elő a törvény, amelyek jelentősen megnehezítik a bizonyítékok rövid – 30 napos – intervallumon belüli rendelkezésre állítását. Elég, ha csak arra gondolunk, hogy mi a helyzet egy testi sértés esetén az orvos szakértői véleménnyel, amely egyébként egy rendkívül egyszerű jogi és ténybeli megítélésű ügy esetében is megnehezíti a határidőn belüli ügyfeldolgozást és a bíróság elé állítást. Ugyanakkor nem differenciál nyomozási és vizsgálati vonatkozásban, így az ilyen ügyek érdemileg minden esetben a nyomozó szerv részéről főleg csak vizsgálati munkát követelnek meg az elsődleges intézkedéseken túl, ami teljességgel felesleges, ha figyelembe vesszük, hogy indokoltságuk a bíróságra való közvetlen idézéssel javarészt kiiktatható lehetne.

Másrészt formai és eljárási könnyítések sem adóttak az ilyen ún. „gyors” eljárások során, amiből az következik, hogy azok kizárólag a munkaszervezet megváltoztatása és az ügyészséggel való munkavégzés összehangoltságának javítása esetén hozhatnak bárminemű sikert, és fejthetnek ki valós gyorsítást. Harmadrészt a törvény kizárólag a nyomozó hatóság és az ügyészség számára írja elő a gyorsított eljárás kötelezettségét, azonban a bíróságok – mivel rájuk a törvény már nem ír elő konkrét határidős kötelezettséget – nagyon gyakran az általános ügyekkel együtt a megszokott ügyintézési ütemben tárgyalják az ilyen ügyeket is. Így gyakran több hónapos késedelemmel tűzik ki és tárgyalják a bíróság elé állításos ügyeket, teljesen függetlenül attól, hogy egyébként az eljárás, az 517. § alapján, külön eljárás keretei között indult.¹⁷⁰

A bíróság elé állítások alacsony arányát elsősorban a diszpozitív rendelkezések indokolják, amelyek fenntartása az alábbi tényezőkre vezethető vissza.

- Az ilyen ügyek könnyen és egyszerűen felderíthetők, így a túlterhelt és kapacitáshiányos nyomozó szervek saját hatékonyságukat javítani tudják az ilyen ügyekre rendelkezésre álló nyomozási határidő többlettel, ellensúlyozva a nehezebben nyomozható és hosszabb elhúzódású ügyekre fordított intervallumot.
- Alapját képezi a statisztikai homogenitás, vagyis ezeket az ügyeket is egy egységnek kezelik, így nem tesznek különbséget az ügyek eredményességi mutatóiban.
- Értelemszerűen, a gyorsított eljárásokra (bíróság elé állítás) rendelkezésre álló időkeret folyamatos növelése egy burkolt jogalkotói szándékot takar, hogy elismerve a jogalkalmazó túlterheltségét – amit a statisztikai szemlélet okoz, és javarészt emberi tényező – ésszerű kompromisszummal tereli be őket a gyorsított eljárások számának növelésébe, úgy, hogy ezzel lényegileg kapacitás rugal-

¹⁷⁰ Fázsi László–Fedor Anett: A bíróság elé állítás szabályozásának változásai. Belügyi Szemle 2014/1. szám, 75–91. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2014).

masságukat csökkenti az átlagos nyomozási határidővel való gazdálkodás korlátozása miatt. „A bíróság elé állítás szabályozása terén a jogalkotó nem tudott felnőni feladatához, és figyelmen kívül hagyta a jogalkalmazás emberi tényezőjét. A külön eljárás tervezhetetlensége feszesebb tevékenységet kíván meg az általános szabályokhoz képest még ma is a szorosabb határidők betartása miatt. Ezért a jogalkalmazó rövid távú érdekei könnyen felülírhatják a jogalkotó által kitűzött célt, amíg diszkrecionális jogkörében dönthet arról, hogy a bíróság elé állításra alkalmas ügyek esetében kezdeményezi-e a külön eljárás lefolytatását. A bíróság elé állítások tekintetében nagy szóródás mutatkozik az egyes megyék között. Ez pedig semmi mással, csak a rendőrség és az ügyészség eltérő aktivitásával magyarázható.”¹⁷¹ „Az eljárás egyszerűsítését, illetve gyorsítását célzó intézmények alkalmazását nem feltétlenül célszerű a jogalkalmazó mérlegelésére bízni, ha lehetőségének és indokoltságának kérdése jogalkotás szintjén is eldönthető.”¹⁷² A bíróság elé állítással kapcsolatosan a jelenlegi Be. törvény koncepciójánál is megjelentek a szkepszisek: „A gondot – no, nem az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolatában, hanem az egész büntetőeljárás menetében – a bíróság elé állítás új szabálya okozza majd. A Be. 517. § (2) bekezdése szerint ugyanis, ha a bíróság elé állítás feltételei fennállnak, tettenérés esetén az ügyész a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított 15 napon belül bíróság elé állítja. Ezeket az ügyeket, az 1973. évi Be. szerint, zömében tárgyalás mellőzésével zárta le a büntető igazságszolgáltatás. Kérdésként tehető fel, hogy az intézmény alkalmazásának a nyomozó hatóságoknál, az ügyészségen, az ügyvédi karban és a bíróságon megvannak-e a feltételei. A válasz egyértelmű nem! Ebből az következik, hogy a Be.-nek ez a rendelkezése a gyakorlatban nem lesz életképes.”¹⁷³

- A jogalkotó a diszpozitivitással lényegében fenntartja a nyomozó hatóság aktuális reagálási képességét és flexibilitását a változó feladatokhoz oly módon, hogy nem köti fix határidőkhöz. Az egész kérdés kiindulópontja annak a tézisenek az elfogadása, hogy a bűnözés a bűnyüdözés képességeihez igazodik, vagyis megnövekedett bűnyüdözési potenciál arányosan növekvő bűnözéssel – látenciából leharapva – köti le a mindenkori kapacitást.

E gyorsított intézmény hatékonyság növelésének egyik módja, hogy nem a jogalkalmazó mérlegelésére bízta, hogy az adott feltételek fennállnak-e a konkrét ügyben, hanem a jogalkotó valóságos pozitív tartalmú feltételek eligazításával pontosan meghatározza azt, hogy ténylegesen milyen tartalmú ügyekben helyesli az egyszerűsítés alkalmazását. Az egyszerűsítés feltételeit tehát nem diszpozitív, hanem kógens szabályok állapítják meg, amelyek természetesen megengedhetik azt, hogy az eset összes körülményeire, de főként az ügy bonyolultságára tekintettel a jogalkalmazó esetenként az egyszerűsített eljárásra tartozó ügykörben is a rendes eljárási formát válassza.

A kógens feltételek bevezetéséhez vizsgálni kell a taxálandó ügyek időszerűségét, vagyis átlagosan mennyi idő kell az adott büntetőeljárás során a nyomozásra. Az időtényező variálása azonban nem mindig hat a differenciálás ambicionálásának irányába. A gyorsított eljárásokra szánt határidő emelését nyilvánvalóan eddig is a

¹⁷¹ Fázsi László–Fedor Anett (2014), 82–83. oldal.

¹⁷² Fázsi László–Stál József: A nyomozás nélküli vádemelés lehetőségeinek kérdéseiről a büntetőbíró szemszögéből. Belügyi Szemle 2012/12. szám, 47. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2012).

¹⁷³ Nyíri Sándor: Az ügyészség és a nyomozóhatóság kapcsolata. Belügyi Szemle 2003/7–8. szám 64. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2003).

gyakoribb alkalmazás szorgalmazásának szándéka vezérelte,¹⁷⁴ így nőtt meg az I. Be. törvényben leírt bíróság elé állítás 3 napos határideje 2010-ben, közel fél évszázad alatt, fokozatosan 30 napra. A statisztikákat áttekintve látványos növekedést a gyorsított eljárások számának szaporodásában mégsem tapasztalhatunk, nem beszélve arról, hogy valójában többségében olyan ügyek esetében kerül alkalmazásra, ahol érdemleges nyomozási cselekmények végrehajtása nem igazán történik. Mindezekről függetlenül, a tárgyalásra kitűzés és a rendes jogorvoslat miatt a bírósági eljárás látványosan mégsem rövidült.

Megvizsgálva az egyes nyomozó hatóságok bíróság elé állításának számadatait, megállapíthatjuk, hogy jelenleg bizonyos nyomozó hatóságok esetében rendkívül változó az arányuk (Somogy Megye: 29,22 %, Budapest: 0,89% – 2012-es adat),¹⁷⁵ ami mit sem bizonyít jobban, mint:

1. más az egyes nyomozó hatóságok munkaszervezési feltételrendszere,
2. sajátos és nem egységes a büntető igazságszolgáltatás szereplőinek egymáshoz való (bizalmi) viszonya,
3. aránytalan a kapacitás elosztás és a kondíciók az egyes hatáskori és illetékességi szintek között,
4. a büntetőeljárásokra fordított időkeret önkényes, a jogalkalmazó szerv munkaigényességétől és hajlandóságától függően van beállítva.

Statisztikai mérésekkel nincs alátámasztva, azonban a nyomozások időtartama összevetve a bűncselekmények számával, szintén arról árulkodik, hogy a hatékonyság és a gyorsaság – ellenben az ügyeredményességgel – valójában nem szempont. Az is valószínűsíthetően kijelenthető, hogy a bizonyítási eljárás terjedelmére vonatkozó adatokat nem lehet egyszerű vízváltásztónak tekinteni mennyiségi alapon, hiszen legkevesbé sem a Btk.-beli minősítés teszi egyszerűvé vagy/és bonyolulttá az adott ügy nyomozását.

7.2.1.1. A bíróság elé állítások számát – nyomozó hatósági érdekkörben – befolyásoló tényezők

Nyomozó hatósági érdekkörön belül, a bíróság elé állítások számát a következő tényezők befolyásolják.

a) Jelentős mértékben függ az alkalmazás gyakorisága attól, hogy az adott rendőri szerv azt mennyire preferálja, amelyet lényegesen erősít, hogy jelenleg a nyomozó hatóságok hatékonysági rangsorában ez a gyorsított eljárási forma értékelési tényezőként szerepel.

b) Gyengíti az alkalmazást, ha a forrányomos intézkedések sorában nem hangsúlyos a bíróság elé állítás, így nem lesznek megfelelőek az elsődleges intézkedések. Kellő vezetői irányítás és nyomatékositás hiányában, az azonnali cselekményeket végző nyomozók nem törekednek arra, hogy a kihallgatás eredményre vezessen, így a gyanúsított általában megtagadhatja a vallomástételt.¹⁷⁶ Sajnálatosan csak ké-

¹⁷⁴ Moldoványi György: A bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása estén és a különleges eljárások szabályozása az új büntető eljárási törvényben. Belügyi Szemle, 1973/10. szám, 12. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 1973).

¹⁷⁵ Legfőbb ügyészség által a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai című statisztikai összeállítás, 2013.

¹⁷⁶ Az elsődleges intézkedéseknek és a halasztást nem tűrő (halaszthatatlan) nyomozási cselekményeknek, valamint a komplex krimináltaktikai módszerként alkalmazott forrányomos felderítésnek, messze nem az a célja, hogy a gyanúsított kihallgatása „eredményre vezessen”. Kétségtelen, hogy a gyanúsított „együttműködési készsége” már a kezdeti lépésektől meghatározhatja a nyomozás (pozitív) irányát, azonban a jelzett intézkedések és nyomozási cselekmények elrendelésének fő vagy alapvető oka a késedelem veszélye, másképpen: a nyomok, anyagmaradványok és tárgyi bizonyítási eszközök mielőbbi felkutatása és rögzítése, valamint a még szabadlábban lévő, menekülő, stb. elkövető(k) elfogása, illetve kiténének megállapítása. (A szerkesztő megjegyzése.)

sőbb, az ügyet kézhez vevő vizsgáló előtt derül ki a gyanúsított együttműködési készsége, különösen, ha már elkezdtek kihallgatni a tanúkat, és beszerezni a bizonyítási eszközöket. Ilyen okból gyakran hiúsul meg a bíróság elé állítás. Segít, ha az elsődleges intézkedéseket követően rögtön szelektálják az ügyet, és létezik a kapitányságon külön csoport vagy alosztály az ilyen eljárásokra.

c) A bíróság elé állítások hátránya tehát, hogy az ilyen eljárás szervezettebb munkavégzést követel, több személyt mozgat meg (pl. a 3 napos határidő esetében azonnal ki kell hallgatni a tanúkat, értéknnyilatkozatot szükséges beszerezni, stb.), ami felborítja a vizsgálók betervezett napirendjét, az idézések csúsznak, stb. Ezért több embert és precízebb szolgálatbeosztást igényel, ami egy nagyobb és létszám tekintetében jobb helyzetben lévő nyomozó hatóságnál olyannyira nem okoz gondot. Nem véltetlen az óriási eltérés a nyomozó hatóságok ezzel összefüggő statisztikai mutatóiban.

d) A 30 napos bíróság elé állítás esetében akadály, hogy amennyiben szakértő ki-rendelésre kerül sor, a szakvélemény nem mindig készül el időre. Például súlyos testi sértés esetében, amire megérkezik a kórházból a látlelet és annak alapján elkészül a szakvélemény, letelik a 30 napos határidő. További gond, hogy amire a vizsgáló megkapja az ügyet a nyomozóktól, akkor már 4–5 napos az ügy, illetve ennnyivel korábban már küldeni kellene az ügyésznek.

e) Legnagyobb oka a bíróság elé állítások csökkenésének, hogy a tettenérések száma drasztikusan visszaesett, főleg a nagyvárosokban, ahol túl kevés járőr van az utcán, így logikusan kevesebb a tettenérés. Javulhatna ez az arány, ha egyszerűsít-tenék tettenérés esetén a bizonyítást, egyszerűsödhetne a dokumentációs kööttség is, vagyis csak az eljárás időkerete csökkenhetne. Elegendő lehetne a rendőri jelen-tés, azonban az általános bizalmatlanság miatt, ne kételkedjen senki azok tartalmá-ban. Továbbá, ne legyen szükséges a jelentésben rögzített és meghallgatott tanúk vizsgálati szakban történő kihallgatása. Nem világos, hogy mit és milyen bizonyíté-kokat tekintünk elégségesnek a törvény alapján, ezért sokat javítana az eljárások hatékonyságán, ha legalább ORFK utasítás formájában, ajánlás szinten megfogal-mazásra kerülnének a bizonyítási cselekmények, negatív vagy pozitív vonatkozás-ban. A tettenérésre tekintettel el kell gondolkodni azon is, hogy a kisebb fokú bizo-nyítottság is elegendő legyen a marasztaláshoz, tehát más bizonyítási eszközöket külön már ne kelljen beszerezni. Ahogy erre korábban utaltam, az ilyen ügyeket rendőrségi diverzió keretében a tettenérés, beismerés esetén sommás eljárással, esetleg konszenzuális elemmel – nyilatkozat a kár jóvátételére – lehetne kombinálni, és az eljárást bírói út nélkül, pénzbüntetés alkalmazásával, megrovással vagy vád-emelés elhalasztásával intézni.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Néhány szerkesztői megjegyzés a tettenéréssel kapcsolatban: sajtóságos, hogy a Rendőrségről szó-ló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.), a rendőrség szolgálati szabályzata [30/2011. (IX. 22.) BM rendelet], a Be. és a 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (Nyer.), valamint a Btk. nem definiálja a tettenérést. Egyedül a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) – a szabálysértési őrizettel összefüggésben – utal a fogalomra. A Szabs. tv. 73. § (1) bekezdés második mondatának – rendezen kiterjesztő – értelmezése szerint, a tet-tenérésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a szabálysértés helyszínéről elmenekült el-követőt a rendőrség az elkövetéstől számított negyvennyolc órán belül elfogja.

E mosolyfakasztó meghatározás értelmében, amennyiben az elkövető, például 2014. november 21-én 23:00 órakor Nyíregyházán elkövet egy elzárással is büntethető szabálysértést, majd a helyszínről elme-nekül, és a rendőrség november 23-án 21:00 órakor Pécssett, a Korhely Étteremben, vacsorázás közben elfogja, az tettenérésnek minősül.

Számomra lényegesen életszerűbb a korábbi (bírói gyakorlat által is preferált) definíció, amelynek alapján tettenérésről akkor beszélhetünk, ha a jogsértő cselekmény, illetve annak tényállási elemei (elkö-vetési magatartása) a tettenérő személy előtt valósulnak meg, illetve akkor is tettenérésről van szó, ami-kor az elkövető az inkriminált cselekmény elkövetése után a helyszínről elmenekül és folyamatos üldözés eredményeképpen – de nem napok múlva – fogják el.

7.2.2. A tárgyalás mellőzése (a büntetőparancs)¹⁷⁸

A 2013-as ügyészségi ügyforgalmi statisztika szerint, a tárgyalás mellőzések aránya a büntetőeljárások befejezésében 12,6% volt, amiből a pénzbüntetés, próbára bocsátás és a közérdekű munka, legvégül a felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazása a gyakorisági sorrend.

a) A büntetőparancs előnye: rendkívüli módon egyszerűsített szabályozás, amely a büntetőeljárás, de nem a nyomozás jelentős gyorsítását eredményezi; az eljáró hatóságok közül, az ügyésznek csökkenti a munkaterhét, a bírósági eljárást szinte kizárja, azonban a nyomozó hatóság számára nem jelent semmilyen könnyítést.

b) A büntetőparancs hátránya: amikor korábban csak csekély súlyú bűncselekmények miatt kizárólag pénzbüntetést lehetett tárgyalás mellőzésével kiszabni, akkor ritka volt a tárgyalás tartásának kérése. Amióta azonban a tárgyalás mellőzése olyan eljárássá vált, amelyben a terhelt úgy kaphat például felfüggesztett szabadságvesztést, hogy bíróval, sőt még bírósági titkárral sem feltétlenül találkozik, az aggályok fokozódnak. Ezt az sem oszlatja el megnyugtatóan, hogy amikor a vádlott részére a tárgyalás mellőzésével hozott végzést nem lehetett kézbesíteni, a bíróság az ügy tárgyalásának kitézése iránt intézkedett.

Arányában a tárgyalás mellőzése teszi ki a büntetőeljárás gyorsítása szempontjából a legjelentősebb súlyt a büntetőeljárásban, ami viszont semmilyen szinten nem hat ki a nyomozás gyorsására, mivel az csak a bíróság tehermentesítését szolgálja. Valójában nem könnyít a nyomozás eljárási szabályain, a vizsgálati szakasz bizonyítási feladatainak összetettségén, így kissé visszás a helyzet, hogy akár több száz vagy ezer oldalas akták alapján, több hónapos nyomozást követően az ügyészség tárgyalás mellőzésével kéri a bíróságtól a határozat hozatalát az elkövető bűnösségének kérdésében. Ez az eljárási forma lényegében elismeri, hogy indokolatlan a nyomozási szak vizsgálati tevékenységének bírósági ismétlése, ezzel lényegében teljes egészében a nyomozó hatóság vizsgálati részlegére telepíti az előkészítő vizsgálat felelősségét és eredményét. A magas arány arról árulkodik, hogy a nyomozás vizsgálati munkájának színvonala képes kiváltani a tárgyalási bizonyítást. Ebben a tekintetben jogosan merül fel a vizsgálati terület nyomozó hatóságtól történő leválasztási igénye, abból a célból, hogy a tevékenység és a működésirányítás az ügyész és a nyomozó hatóságon keresztül ne váljon el egymástól, így a precízebb vizsgálati tevékenységeket követően, nagyobb arányban kerüljön sor a tárgyalás mellőzés, mint külön eljárás alkalmazására. Ebből a perspektívából indokolt lenne az egyszerűsített és bonyolultabb vizsgálati formákat differenciálni, így nyomozó hatósági kapacitás szabadítható fel az összetettebb vizsgálati eljárásokra. Jelenleg ugyanis minden vizsgálat azonos eljárási rendben zajlik, ha így nézzük, a tárgyalás mellőzésének említetten magas aránya valójában már korántsem olyan jelentős.

¹⁷⁸ Be. 544. § (1) A bíróság az ügyész indítványára vagy hivatalból a szabadlábban lévő vádlottal szemben tárgyalás mellőzésével, végzésben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, közérdekű munkát, pénzbüntetést, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kitiltást, a sportrendezvények látogatásától való eltiltást, kiutasítást – katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését is –, továbbá intézkedésként jóvátételi munkát, próbára bocsátást, megrovást alkalmaz az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén, ha

a) a törvény a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését, a közérdekű munkát, a pénzbüntetést, a foglalkozástól eltiltást, a járművezetéstől eltiltást, a kitiltást, a sportrendezvények látogatásától való eltiltást, a kiutasítást – katonával szemben a lefokozást, a szolgálati viszony megszüntetését, a rendfokozatban visszavetést és a várakozási idő meghosszabbítását is –, illetve a jóvátételi munka vagy a próbára bocsátás alkalmazását lehetővé teszi,

b) a tényállás egyszerű,

c) a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte,

d) a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető.

7.2.3. Lemondás a tárgyalásról¹⁷⁹

A 2013-as ügyészségi ügyforgalmi statisztika szerint, a tárgyalásról lemondás a büntetőeljárás befejezési formáiban mindösszesen 39 esetben történt. Ez a jogintézmény a részbeni mellőzéshez hasonlóan, alkalmazásának rendkívül elhanyagolható mivolta miatt, lényeges szerepet nem tölt be a diverziók körében.

a) A tárgyalásról lemondás jogintézményének az előnye: a bíróság elkerüli a fázasztó, a nehézkes és hosszadalmas bizonyítást, és ezzel jelentős időt takaríthat meg. A terhelt beismerő vallomása ellenében, kedvezményként, a tárgyalást követő büntetéséhez képest vélelmezhetően jelentős kedvezményben részesül, aminek ára a másik oldalon is megtérül azzal, hogy az eljárás kimenetelének vádhatósági kockázatát redukálja, illetve a bíróságot tehermentesíti.

b) A tárgyalásról lemondás jogintézményének a hátránya: nem érvényesül az ártatlanság vélelme; az ügyész vállára teherként nehezedik, hogy az arra alkalmas ügyeket neki kell kiválasztania. Az egyszerű megítélésű ügyek esetén a szóbeli vádemelés, illetőleg a tárgyalás mellőzése gyorsabb és egyszerűbb eljárás. Másrészt az ügyésznek kell feloldania azt a konfliktust, hogy vajon a bíróság számára kedvező időszerűséget biztosító eljárás fejében, a kedvezményes büntetés indítványozása elegendő-e a büntetési célok eléréséhez. Az ügyésznek a beismerés súlyát mérlegelve, a javasolt büntetéstől eltérő bírósági döntés kockázatát viselnie kell (már ha van ilyen).

Nehezen érthető, hogy bár a tárgyalás mellőzéséhez hasonló jogintézmény miért nem jobban preferált az ügyészség által, hiszen ugyanazokat az alapjogokat sérti, többek között jogot a bírósági eljáráshoz vagy az ártatlanság vélelmét, ám ellentétben a tárgyalás mellőzésével, ennél a jogintézménynél a vádlott hozzájárul a tárgyalási szakasz kihagyásával történő ítélethozatalhoz, tehát nem az ő kezdeményezésétől függetlenül kerül sor az alapjogi aggályokkal terhes, külön eljárás lefolytatására. Teljesen hipokrita az a felfogás, hogy a tárgyalás mellőzése esetén, az ügyész képes és hajlandó az ügyeket tárgyalás mellőzésének javaslatával küldeni a bíróságra, míg ha a terhelt kezdeményezi ugyanezt, az már mérlegelést igényel, és eldöntéséhez, megítéléséhez kétségei fűződhetnek még abban az esetben is, ha a tárgyalás mellőzésének konjunktív feltételei egyébként fennállnak. Ez a diverziós jogintézmény a joggyakorlat tükrében arra enged következtetni, hogy az ügyészség kevésbé ad helyt a terhelti kezdeményezésnek, annak ellenére, hogy esetlegesen a terhelt egyetértésével biztosított, tárgyalás nélküli, gyors ítélethozatalt biztosíthatna. Amennyiben a vádirattól a terhelt javára eltérő ítélet lényegesen kockázatosabb lenne az ügyészség felé, úgy garantáltan jobban preferálná ezt a diverziós formát. Ugyanakkor a váderedményesség magyarországi mutatóit figyelembe véve,¹⁸⁰ a vádhatóságot nem fenyegeti nagy veszély, hogy a vádiratban javasolt büntetés vagy intézkedés helyett, lényegesen enyhébb büntetést és intézkedést fog majd a bíróság kiszabni. Ennek köszönhetően, nem élvez túl nagy prioritást a vádhatóságnál a terhelt által kezdeményezett tárgyalásról lemondás diverziós eljárása, ami egyébként is csak az ügyészség és a bíróság számára jelent könnyebb és gyorsabb eljárást. A jogintézmény alkalmazási hatékonysága a jelenlegi magyar „kötelező” vizsgálati előkészítő szakaszon alapuló kontinentális nyomozó elvű rendszerben igazából nem fokozható, így számszerű növekedésére a jövőben sem lehet számítani. Ez a jogintézmény az angolszász és a nem duplikált, hanem egyszeri vagy fakultatív vizsgálati

¹⁷⁹ Be. 534. § (1) Ha a terhelt a vádemelést megelőzően bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz és a tárgyaláshoz való jogáról lemond, a bíróság az ügyész indítványára, nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádirattal egyező tényállás, valamint a vádirattal egyező minősítés miatt a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat.

¹⁸⁰ A váderedményesség 2012-ben 96%-os volt.

eljárási rendszerű büntetőeljárási rendszerekben tud valóban működőképes lenni. Sajnálatos módon az alacsony szám arról is árulkodik, hogy a védelem nem tud a vád számára valódi ellenfélként fellépni (hiába az alapelvi szinten rögzített fair trial) – és valós fenyegető hatást kiváltani abból a célból, hogy az ügyészség gyakrabban döntsön az ilyen diverziós alku igénybevétele mellett.

ÖSSZEGZÉS

Írásomban a büntetőeljárások gyorsítása sokat hangoztatott területének „szürke zónáira”, a rendőrségi diverzióra kívántam ráirányítani a figyelmet. Kétségtelen, hogy a nyomozás gyorsításának és hatékonyabbá tételének kötelezettsége legalább annyira fontos feladat, mint az alapjogok és a büntetőeljárás alapelveinek betartása, vagy akár a törvényesség érvényre juttatása. Elég csak arra gondolni, hogy a túlterhelt és működőképességében jelentősen korlátozott nyomozó hatóságok értelemszerűen csak a törvénytelen eljárások irányába mozdulva lesznek képesek eredményjavulást elérni, különösen, ha kizárólag a bűnüldözési statisztikákon alapul a teljesítményértékelési rendszerük. Így éppen annyira fontos a gyorsítást szolgáló diverziós megoldásokat megvizsgálni és alkalmazási hatékonyságukat növelni, mint az ügyfeldolgozó kapacitást vagy képzési szintet növelni és fejleszteni. A differenciálás kérdéskörében a nyomozást egyszerűsítő megoldásokkal egy másik tanulmányomban korábban már foglalkoztam, ezért itt inkább a büntetőeljárás elterelések gyakorlatát elemeztem. Ebből a célból fontosnak láttam, hogy az OKRI-nak az erre a kérdésre irányuló nemzetközi és korábban még nem publikált kutatása alapján mutassam be számos európai ország diverziós gyakorlatát. Ezt követően elengedhetetlennek tartottam, hogy rávilágítsak a hatékonyságot jelentősen befolyásoló ügyészségi és nyomozó hatósági viszony természetére, amelyet egyes kiemelt jelentőségű országok büntetőeljárás rendszerének bemutatásánál, a diverziós formáik mellett, szintén hangsúlyoztam. Végül Magyarország hatályos büntetőeljárás szabályozásának diverziós intézményeit vettem górcső alá, a jogalkalmazás hatékonyságának tükrében. A fentiek elemzése során, a következő megállapításokra jutottam.

1. A hazai diverziók alkalmazásának döntő és kizárólagos szakasza a közbenső ügyészi szakasz, amelyet minden esetben a teljes bizonyítási formassággal járó nyomozási szakasznak kell megelőznie.
2. A diverziós formáink leginkább a bíróságokat tehermentesítik, de részben az ügyészségeket is.
3. Magyarországon a rendőrségi diverzió jogintézményi formái nem léteznek, ezért a rendőrség csak a „rejtett” diverziót alkalmazhatja, ami azonban saját népszerűségét és lakossági megítélését csorbítja, továbbá az eljárások megindítására való hajlandóság csökkenése miatt, a hatósággal szembeni bizalmatlanságot fokozza.
4. A létező diverziós (opportunitás elvű vagy sommás) lehetőségek a nyomozó hatóság számára eljárási munkakönnyítést vagy tehermentesítést egyáltalán nem biztosítanak.
5. A büntetőeljárás alapján csupán egyetlen diverziós forma érinti a nyomozó hatóságot (bíróság elé állítás), ami azonban csak többletfeladatokkal jár. Másrészt, sajátosságai miatt, a jelentősen eltérő nyomozó hatósági kondíciók következtében, differenciáltan kerül alkalmazásra a munkaszervezés sajátos többletfeladatai okán.
6. A nyomozó hatóság vizsgálati eljárása, a leggyakrabban alkalmazott bírósági diverzió, a tárgyalás mellőzés keretében elismerésre kerül azzal, hogy a tárgyalási bizonyítást már feleslegesnek ítéli meg az ügyész. Ugyanakkor a hazai nyomozó hatóságnál nincs fakultatív vizsgálat, mint más országokban (pl. Ausztria), így a

vádirattal elküldött¹⁸¹ minden más ügyben vizsgálati tehermentesítésre, diverziós formában, nem került sor.

7. Nem létezik az elsődleges – közterületi – intézkedéseket követően az egyszerű jogi és ténybeli megítélésű ügyekben, akár tettenérés esetén sem a bíróságra való közvetlen idézés rendszere, amivel a nyomozó hatóság vizsgálati tevékenysége szintén kiküszöbölhető lehetne.
8. Nincs lehetőség a nyomozó hatóság számára, hogy az eljárás nyomozási szakaszában javaslatot tegyen a bíróságot mentesítő diverziós formák alkalmazására, annak ellenére, hogy az elrendelések feltételei már itt világossá válnak.
9. A bíróság elé állítás csak a nyomozó hatóság és az ügyész számára ír elő gyorsítási kötelezettséget,¹⁸² a bíróság számára már nem, így az ügyek sok esetben a hagyományos eljárási rendben kerülnek elbírálásra.

Egyszer és mindenkorra be kell látni, hogy a büntetőeljárás hatékonyságának kulcsa (gyorsítása, egyszerűsítése) a többi országhoz hasonlóan a rendőrségi diverziók térnyerésének megengedésében rejlik. Ezt jól mutatja, hogy még a szigorú legalitás elvén nyugvó jogrendszerek is felmérték azt a helyzetet, aminek köszönhetően az ilyen jogintézményeket a jogalkotók az egyes büntetőeljárási kodifikációk során már nem az egyes alrendszerek (bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság) érdekérvényesítési képességeinek eredményétől függően vezettek be vagy hagytak figyelmen kívül, hanem kizárólag a büntetőeljárás egészének hatékonysága és célszerűsége által vezérelve.

A tanulmányom arra a feltevésre épült, hogy az ügyészség és a nyomozó hatóság viszonyának kölcsönös, bizalmi és nem függőségi, vagy függőségi ugyan, de tevékenység és a működésirányítási összekapcsolása jelentősen összefügg a teljes büntető igazságszolgáltatási rendszer működésének hatékonyságvesztésével. Ez leginkább a regisztrált bűncselekmények számának, és az adott ország jogrendszerében alkalmazott diverziók arányának összefüggésében nyeri el igazolását. Amennyiben domináns a tárgyalás előtti – ügyészi és rendőrségi – diverzió, úgy gyorsul a büntetőeljárás is, így növekedhet a rendszer bemeneti kapacitása, ebből következően a változatlan nyomozó hatósági ügyfelvevő képesség is nagyobb lesz. Mindehhez azonban a nyomozóhatóság formális „diverziós” kezdeményezési lehetőségeinek szélesítésére, esetleg a nyomozási szakasz írásbeliségének könnyítésére, továbbá az ügyek eljárási rendjének súly szerinti differenciálására van szükség. Következésképpen, a javuló ügyfelvevő képesség a nagyobb regisztrált bűncselekményi számban, a hatékonyabb bűnyüldözési fellépést elismerő társadalmi presztízs növekedésében, illetve csökkenő punitive büntetőpolitikai orientálódásban fog realizálódni. Zárszóként ugyan mi lehetne sokatmondóbb, mint a kiindulópontot jelentő „*Miért is fontos a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága?*” teoretikus kérdésre autentikus válaszként Farkas Ákost idézni, vagyis: „*Minél nagyobb a feszültség a büntető igazságszolgáltatással szembeni elvárások, a társadalom biztonságérzete és az igazságszolgáltatási rendszer teljesítőképessége között, annál nagyobb a valószínűsége a represszív-autoriter kriminálpolitika kialakulásának.*”¹⁸³

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Bánáti János: Gyorsítás versus garanciák. A Magyar büntetőjogi társaság jubileumi tanulmánykötete (Budapest–Debrecen–Pécs, 2011)

¹⁸¹ A vádirattal befejezett büntetőeljárások aránya 50,2% volt 2013-ban.

¹⁸² Tegyük hozzá, hogy a bíróság elé állítással a nyomozó hatóságtól küldött ügyek nem minden esetben kerülnek ebben a külön eljárási formában az ügyészségre.

¹⁸³ Farkas Ákos (2002), 51. oldal.

2. Barabás Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004)
3. Bócz Endre: Legalitás, oportunitás és az ügyész diskrecionális jogköre. Rendészeti Szemle 1994/1. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 1994)
4. Burgstaller: Perspektiven der Diversion in Österreich aus der Sicht der Justiz. in: Perspektiven der Diversion in Österreich [(Interdisziplinäre Tagung vom 27 bis 29 April in 1994 in Innsbruck). Bundesministerium in Justiz. 1995]
5. Connidis, Ingrid Arnet: Rethinking of Criminal Justice Research. A system perspective (Holt, Rinehart and Winston of Canada Limited, 1982)
6. Fakó Edit: Diverzió a német, az osztrák és a magyar büntetőeljárásban. PhD értekezés [Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar – Deák Ferenc Doktori Iskola. Miskolc, 2003]
7. Farkas Ákos: A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai (Osiris Kiadó, Budapest, 2002)
8. Fázsi László–Fedor Anett: A bíróság elé állítás szabályozásának változásai. Belügyi Szemle 2014/1. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2014)
9. Fázsi László–Stál József: A nyomozás nélküli vádemelés lehetőségeinek kérdéseiről a büntetőbíró szemszögéből. Belügyi Szemle 2012/12. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2012)
10. Herke Csongor: A francia és az olasz büntetőeljárás alapintézményei. Egyetemi jegyzet (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2012)
11. Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Egyetemi jegyzet (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2011)
12. Hermann, J: „Diversion und Schlichtung”. Zeitung für gesamte für Strafrechtswissenschaft. 96(1984) Hft. 2.465.
13. Hirano: „Diversion und Schlichtung”. ZStW 93 (1981)
14. John McEnany–Bócz Endre: Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségre vonás az Egyesült Államokban I. rész (Az amerikai büntetőeljárás) Rendészeti Szemle, 1992/11. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 1992)
15. Kadlót Erzsébet: A jogbizonytalanság múzeuma, avagy barangolások az új büntetőeljárás törvény útvesztőiben. Magyar jog, 2004/1. szám (Magyar Jogász Szövetség, Budapest, 2004)
16. Kerezsi Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája (CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2006)
17. Kertész Imre: A legalitás eróziója, az oportunitás inváziója. Emlékkönyv Dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára [Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica (Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága), Szeged, 1996]
18. Kiss Anna: Görögország helyett Budapest (Ügyvédvilág, 2013. május 23. – <http://ugyvedvilag.hu/rovatok/eletmod/gorogorszag-helyett-budapest>)
19. Korinek László: A bűnügyi tudományok helyzete. Magyar Tudomány 2007/12. szám (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2007)
20. Korinek László: Tendenciák. Belügyi Szemle 2003/1. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2003)
21. Láng László: A büntetőeljárást gyorsító és egyszerűsítő jogintézmények és mechanizmusok. Előadás, EUROJUSTICE konferencia, Budapest, 2010)
22. Márki Zoltán: Az új büntetőeljárás törvény és újdonságai. Belügyi Szemle 2003/7–8. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2003)
23. Mészáros–Szabó–Tilki: Az eljárást gyorsító, hatékonyságot növelő megoldások az európai vádhatóságok munkaszervezésében. Ügyészek Lapja 2013/3–4. és 2014/1. szám (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2013/14)

24. Miskolczi László: Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője. *Ügyészek Lapja*, 2001/1. szám (Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 2001)
25. Moldoványi György: A bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása estén és a különleges eljárások szabályozása az új büntető eljárási törvényben. *Belügyi Szemle*, 1973/10. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 1973).
26. Nagy Anita: Eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárás bírósági szakaszában. PhD értekezés (Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007)
27. Nyíri Sándor: Az ügyészség és a nyomozóhatóság kapcsolata. *Belügyi Szemle* 2003/7–8. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2003)
28. Nyíri Sándor: Az ügyészség és a nyomozóhatóság kapcsolata. *Belügyi Szemle* 2003/7–8. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 2003)
29. Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra (Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis V. Debrecen, 2005)
30. Pilgram: Die erste österreichische Rückfallstatistik – in Mitter zur Evaluation regionaler Strafenpolitik. *ÖJZ.*, 1991
31. Sléder Judit: A büntetőeljárás megindítása. PhD értekezés (Pécsi Tudományegyetem Doktori Iskola, Pécs 2010)
32. Steve Clarke: Trends in crime and criminal justice, 2010. Eurostat in focus 18/2013 – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-13-018/EN/KS-SF-13-018-EN.PDF (letöltési idő 2014. június 16.)
33. Szabóné Nagy Teréz: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985)
34. 2002/1994. (I. 17.) Kormányhatározat a büntetőeljárás koncepciójáról
35. A vád törvényességének vizsgálata. Összefoglaló vélemény [szám: 2013.EI.II.E.1/4.2014. április (Kúria, Büntető Kollégium, Joggyakorlat elemző Csoport, Budapest, 2013)]
36. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 18 sz. Ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről és az Indokolás (Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1987. szeptember 17-én a miniszteri megbízottak 410. ülésén)
37. <http://en.wiktionary.org/wiki/diversion> [Wikiszótár (letöltve: 2014. május 23.)]
38. http://szotar.sztaki.hu/search?fromlang=all&tolang=all&searchWord=diversion&langcode=hu&u=0&langprefix=&searchMode=WORD_PREFIX&viewMode=full&ignoreAccents=1 (letöltve: 2014. május 23.)
39. http://www.euro-justice.com/member_states/austria/country_report/1362/ (letöltési idő: 2014. június 17.)
40. Legfőbb Ügyészség által a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai című statisztikai összeállítás (Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2013)
41. Német Bírósági Szervezeti Törvény (Gerichtsverfassungsgesetz, GVG 1975-ben egységes szerkezetbe foglalva)
42. Német Büntető Perrendtartás [1877. II. 1-től hatályos Büntető perrendtartás (Strafprozessordnung, StPO) az 1987-es egységes szerkezetbe foglalva]
43. StPO Kommentar (Kommentar zu StPO), (Hrsg): Leuterhand, 1998

